

PLA ESTRATÈGIC D'ATENCIÓ PRIMÀRIA 2022-2026: SALUT COMUNITÀRIA

G CONSELLERIA
O SALUT I CONSUM
I SERVEI SALUT
B ILLES BALEARS

Pla estratègic d'atenció primària del Servei de Salut de les Illes Balears 2022-2026: salut comunitària

Autoria

- Servera Gornals, Margalida. Subdirectora d'Atenció Primària i Urgències Extrahospitalàries. Servei de Salut de les Illes Balears
- Munuera Arjona, Susana. Tècnica de l'Oficina de Qualitat Assistencial i Seguretat del Pacient. Servei de Salut de les Illes Balears
- Vidal Thomàs, M. Clara. Tècnica del Gabinet Tècnic de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Cabeza Irigoyen, Elena. Cap del Servei de Promoció de la Salut de la Direcció General de Salut Pública i Participació. Conselleria de Salut i Consum

Assessor extern per a l'anàlisi de situació

- De Peray Baiges, Josep Lluís. Consultor independent

Revisió. Grup de treball en salut comunitària del Servei de Salut (per ordre alfabètic)

- Alfaro Gómez, Cristina. Subdirectora d'infermeria del Sector Sanitari de Migjorn. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Baena Lointier, Jean-Philippe. Subdirector d'infermeria d'Atenció Primària. Àrea de Salut d'Eivissa i Formentera. Servei de Salut de les Illes Balears
- Cacereno Jiménez, Belén. Metgessa de família del Centre de Salut Emili Darder (Palma). Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Cifre Perelló, Francisca. Tècnica en cures auxiliars d'infermeria del Centre de Salut Nuredduna (Artà). Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Duque González, Bárbara P. Directora d'infermeria. Àrea de Salut de Menorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Estela Mantolán, Andreu. Metge de família del Centre de Salut Dalt Sant Joan (Maó). Àrea de Salut de Menorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Francisco Pérez, Ana Belén. Infermera gestora de casos. Àrea de Salut d'Eivissa i Formentera. Servei de Salut de les Illes Balears
- Gabaldón Balsalobre, Lola. Treballadora social de salut mental. Servei de Salut de les Illes Balears
- Mascaró Garcia, Aina. Mediadora intercultural. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Moreno Sancho, Maria Llucia. Membre de l'equip coordinador del Programa Pacient Actiu de les Illes Balears. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Sintes Pons, Lluïsa. Treballadora social del Centre de Salut Canal Salat (Ciutadella). Àrea de Salut de Menorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Valverde Román, María Elena. Responsable d'admissió del Centre de Salut Son Serra - la Vileta (Palma). Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Villegas Rey, Alfonso. Coordinador de Sistemes d'Informació Clínica. Servei de Salut de les Illes Balears

Revisió externa

- Cáceres Teijeiro, Yolanda. Infermera, membre de l'equip coordinador del Programa Pacient Actiu de les Illes Balears i vocal de la Comissió Tècnica de Promoció, Educació per a la Salut i Activitats Comunitàries. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Calafat Vich, Bernat. Cap del Servei de Consum i Salut de l'Àrea de Turisme, Sanitat i Consum. Ajuntament de Palma
- Cañellas Fuster, Margarita. Coordinadora autonòmica de pediatria. Servei de Salut de les Illes Balears
- Caravaca Sendra, Nuria. Infermera de la Unitat de Desenvolupament de la Història Clínica Electrònica d'Atenció Primària i vocal de la Comissió Tècnica de Promoció, Educació per a la Salut i Activitats Comunitàries. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Casas Sanchís, Margarita. Coordinadora d'equips d'infermeria d'Atenció Primària. Àrea de Salut de Menorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Coll Benejam, Josep M. Metge de família i director d'Atenció Primària de l'Àrea de Salut de Menorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Cros López, Yolanda. Infermera del Centre de Salut s'Escorxador (Palma) i vocal de la Comissió Tècnica de Promoció, Educació per a la Salut i Activitats Comunitàries. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Cubillo Llanes, Jara. Cap del Servei de l'Àrea de Promoció de la Salut i Equitat. Ministeri de Sanitat
- Duro Robles, Rosa Elena. Subdirectora d'Humanització, Atenció a l'Usuari i Formació. Servei de Salut de les Illes Balears
- Escandell Marí, Catalina. Responsable d'infermeria del Centre de Salut Can Misses (Eivissa) i vocal de la Comissió d'Educació per a la Salut. Àrea de Salut d'Eivissa i Formentera. Servei de Salut de les Illes Balears
- Esteva Arrom, Apollònia. Infermera del Gabinet Tècnic. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- Llobera Cànaves, Joan. Responsable de la Unitat d'Investigació. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears

- **Llull Serralde, Micaela.** Metgessa de família i Defensora dels Usuaris del Sistema Sanitari Públic de les Illes Balears. Conselleria de Salut i Consum
- **Martin Delgado, Maria Isabel.** Pediatra. Gabinet Tècnic. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- **Massutí Sureda, Catarina.** Pacient activa formadora del Programa Pacient Actiu de les Illes Balears. Participant de la Taula d'Entitats Fent Pinya, de la barriada Verge de Lluç (Palma)
- **Oña Gil, José Iván.** Infermer del Centre de Salut Dra. Teresa Piqué (Palma) i vocal de la Comissió Tècnica de Promoció, Educació per a la Salut i Activitats Comunitàries. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- **Planas Juan, Trinidad.** Infermera del Servei Promoció de la Salut. Direcció General de Salut Pública i Participació. Conselleria de Salut i Consum
- **Poblador Ferrer, Ignacio.** Metge de família del Centre de Salut Emili Darder (Palma). Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- **Tamborero Cao, Gaspar.** Metge de família del Gabinet Tècnic. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- **Villalonga Mut, Bartolomé.** Infermer del Gabinet Tècnic i vocal de la Comissió Tècnica de Promoció, Educació per a la Salut i Activitats Comunitàries. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- **Yern Moreno, Mònica.** Infermera gestora de casos de pediatria, coordinadora de CoorEducaSalut i Alerta Escolar Balear i vocal de la Comissió d'Educació per a la Salut. Àrea de Salut d'Eivissa i Formentera. Servei de Salut de les Illes Balears

Entitats revisores

- **Núñez Jiménez, Catalina.** Programa d'Activitats Comunitàries d'Atenció Primària (PACAP)
- **Gorreto López, Lucía.** Societat Balear de Medicina Familiar i Comunitària (IBAMFiC)
- **García Romanos, Fernando.** Societat Espanyola de Metges d'Atenció Primària (SEMERGEN)
- **Chiandetti, Antonella.** Associació de Pediatria d'Atenció Primària de les Illes Balears (APaPiB)
- **Muñoz Alonso, Yolanda.** Associació Balear d'Infermeria Comunitària (ABIC)

Llista de revisió per a l'anàlisi d'equitat

- **Núñez Jiménez, Catalina.** Tècnica de salut pública del Servei de Promoció de la Salut. Direcció General de Salut Pública i Participació. Conselleria de Salut i Consum
- **Planas Juan, Trinidad.** Infermera del Servei de Promoció de la Salut. Direcció General de Salut Pública i Participació. Conselleria de Salut i Consum
- **Ramos Montserrat, Maria.** Tècnica de salut pública del Servei de Promoció de la Salut. Direcció General de Salut Pública i Participació. Conselleria de Salut i Consum

Maquetació

Bartomeu Riera Rodríguez. Cap del Servei de Planificació Lingüística. Servei de Salut de les Illes Balears

Traducció

Palíndromo

Edició

Conselleria de Salut i Consum. Març de 2023

ISBN

978-84-09-49879-6

Com citar aquest document

Servera Gornals M, Munuera Arjona S, Vidal Thomàs MC, Cabeza Irigoyen E. Pla estratègic d'atenció primària del Servei de Salut de les Illes Balears 2022-2026: salut comunitària. Palma: Conselleria de Salut i Consum; 2023.

Pròleg

L'atenció primària és un eix fonamental en el manteniment de la salut de la població i no només per la cura que els professionals tenen de nosaltres quan emmalaltim, sinó per la feina essencial que duen a terme per promoure la salut i per prevenir la malaltia, una tasca que fan de manera individual amb cada un de nosaltres i també de manera comunitària.

L'evidència científica ens ha ensenyat que el sistema sanitari no pot estar orientat únicament a tractar la malaltia, sinó que ha d'afavorir que les persones, les comunitats, puguin accedir a les eines necessàries per promoure la seva salut com a individus i com a societat.

L'objectiu és, doncs, deixar de banda un sistema que diu a les persones què han de fer i establir un nou tipus de relació que faciliti la corresponsabilitat i que posi a l'abast de la població els recursos necessaris per tal que pugui prendre decisions sobre la seva salut.

Un exemple d'èxit d'aquesta manera de treballar és el Programa Pacient Actiu, que promou la formació entre iguals i que, atesos els bons resultats de participació, any rere any va incorporant pacients formadors i tallers.

El potencial de l'atenció primària com a promotora de la salut comunitària és enorme, i per poder desenvolupar-lo al màxim és imprescindible establir aliances estratègiques i afavorir un diàleg constant entre totes les administracions públiques i les entitats que fan feina dins la comunitat.

Només d'aquesta manera, amb la participació de tothom i amb una visió integral que tengui en consideració tots els determinants socials de la salut, podrem definir objectius en matèria de salut i garantir els recursos adequats per assolir-los.

D'aquí la importància d'aquest Pla Estratègic de Salut Comunitària a l'Atenció Primària del Servei de Salut de les Illes Balears 2023-2027, que s'emmarca dins el Pla d'Atenció Primària de les Illes Balears 2022-2026.

Vull felicitar els professionals del Servei de Salut de les Illes Balears que, amb el suport del Servei de Promoció de la Salut de la Direcció General de Salut Pública i Participació, han participat en l'elaboració i revisió d'aquest document, que ha de servir de guia per reforçar l'atenció comunitària amb una dotació adequada de recursos humans i materials, amb el desenvolupament d'eines digitals, amb un programa de formació continuada i amb la promoció de la recerca i la innovació.

Patricia Gómez Picard
Consellera de Salut i Consum

Presentació

Al Servei de Salut de les Illes Balears som conscients que les desigualtats socials predisposen a la malaltia i que la millora de la salut global de la població requereix actuar sobre els seus determinants amb perspectiva d'equitat. És un problema complex i, per pal·liar-lo, és necessària la intervenció de tota la comunitat.

El sistema sanitari participa en la millora de la salut comunitària des dels centres de salut. Tanmateix, cal seguir treballant perquè tots els professionals prenguin major consciència i acullin les persones que atenen amb una mirada més global, situant-les en el seu context familiar i comunitari i parant un esment especial a l'hora de proporcionar més atenció i cures als qui més les necessiten. A més, és necessari que en els centres de salut es faciliti la participació de la població i s'estableixin aliances amb els agents comunitaris per treballar de forma intersectorial i aprofundir en les causes dels problemes a fi de resoldre'ls.

Per tot això, em complau presentar aquest document estratègic sobre salut comunitària, que complementa el Pla Estratègic d'Atenció Primària 2022-2026 del Servei de Salut de les Illes Balears. Ha comptat amb la col·laboració de diferents professionals de les tres àrees de salut (Mallorca, Menorca i Eivissa i Formentera) i ha estat revisat per altres institucions, a més de representants de diferents societats científiques i de la ciutadania.

És un pas més per avançar en l'atenció comunitària des dels centres de salut i proporcionar als professionals un marc de referència més estructurat, amb objectius i accions concretes.

El compromís del Servei de Salut és donar-hi el suport necessari i vetlar pel desenvolupament de cada línia estratègica perquè l'impuls a la salut comunitària no quedi en un simple paper, sinó que sigui una realitat tangible.

Manuel Palomino Chacón
Director general del Servei de Salut de les Illes Balears

Índex de continguts

Introducció.....	13
Antecedents.....	13
Justificació.....	15
Marc estratègic i normatiu.....	17
Metodologia per elaborar l'estratègia.....	18
Anàlisi de situació de la salut comunitària a les Illes Balears.....	19
Objectius.....	20
Objectiu general.....	20
Objectius específics.....	20
Línies estratègiques.....	21
Línia estratègica 1. Establir les mesures organitzatives i la dotació de recursos necessaris per enfortir l'atenció comunitària a l'atenció primària del Servei de Salut.....	21
Línia estratègica 2. Desenvolupar els tres nivells d'orientació de la salut comunitària a l'atenció primària.....	22
Línia estratègica 3. Assegurar els recursos i les eines per implementar l'estratègia.....	27
Difusió de l'estratègia.....	29
Avaluació de l'estratègia.....	29
Pressupost.....	33
Bibliografia.....	34
Enllaços d'interès.....	37
Annex 1. Marc estratègic i normatiu internacional, estatal i autonòmic.....	40
Internacional.....	40
Estatal.....	40
Autonòmic.....	41
Estatal.....	46
Annex 2. Persones que han participat en entrevistes, grups focals (<i>world café</i>) per a l'anàlisi de situació.....	48
Annex 3. Glossari.....	50

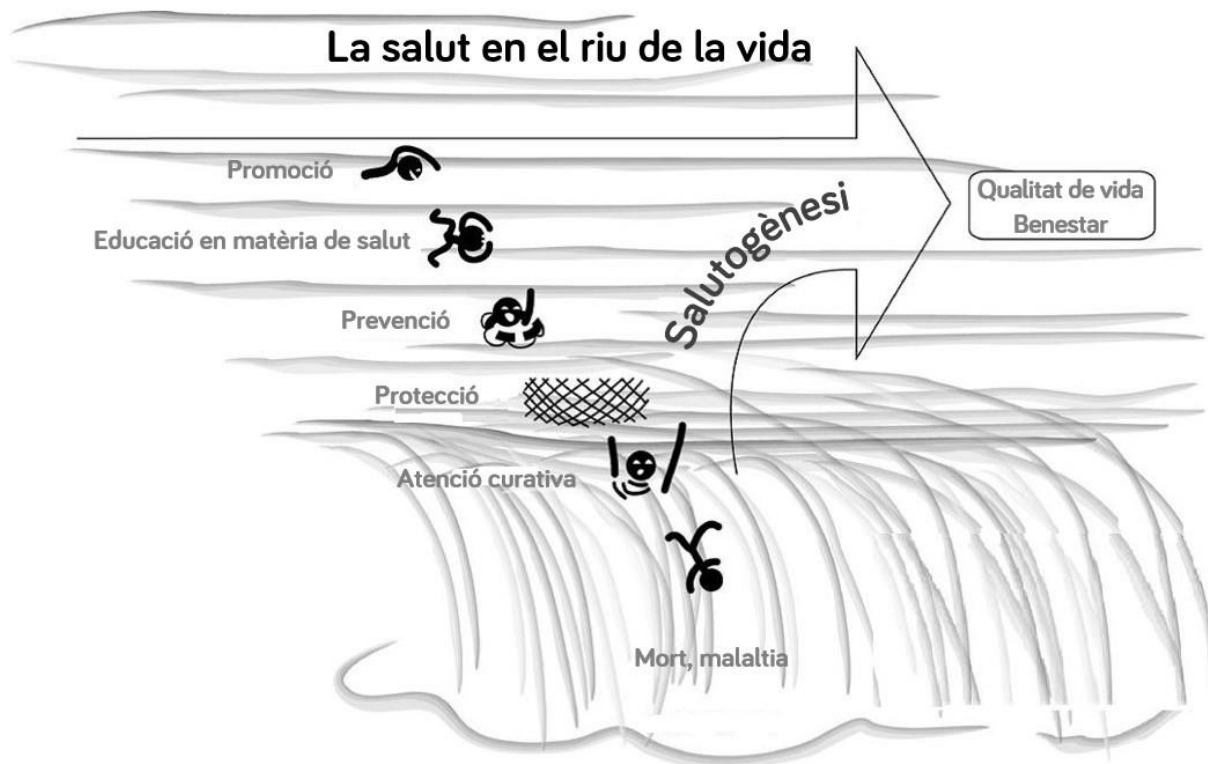
Introducció

Antecedents

D'una banda, la salut comunitària és un element essencial per millorar la salut de la població i un factor determinant de la qualitat de l'atenció primària. D'altra banda, amb l'atenció individual no n'hi ha prou per cobrir les necessitats de salut de la població.

El sistema sanitari ha estat tradicionalment orientat cap a la malaltia. Encara que en els darrers anys tant institucions com professionals s'han centrat a prevenir o curar les malalties, individuals o col·lectives, i a palliar el patiment, cal afegir també la visió salutogènica (figura 1), en què l'atenció i les accions es dirigeixen que les persones, les famílies i les comunitats augmentin el control sobre la seva salut i la millorin.

Figura 1. Representació gràfica de la salut en el riu de la vida

Font: il·lustració basada en Lindström B, Eriksson M. Salutogenesis. (2005).

El sistema sanitari no és el principal determinant de la salut de la població (figura 2) i cal incorporar entre els objectius l'abordatge de les desigualtats socials, que són responsables d'un excés de mortalitat i de morbiditat superior a la majoria dels factors de risc coneguts que fan emmalaltir.

Si es té en compte la llei de cures inverses, l'equitat en els serveis sanitaris s'ha de reflectir que les persones amb més necessitats pel que fa a salut fan servir més els serveis sanitaris.

Així mateix, cal fomentar la salut mediambiental, la perspectiva de gènere i respectar la multiculturalitat i el plurilingüisme.

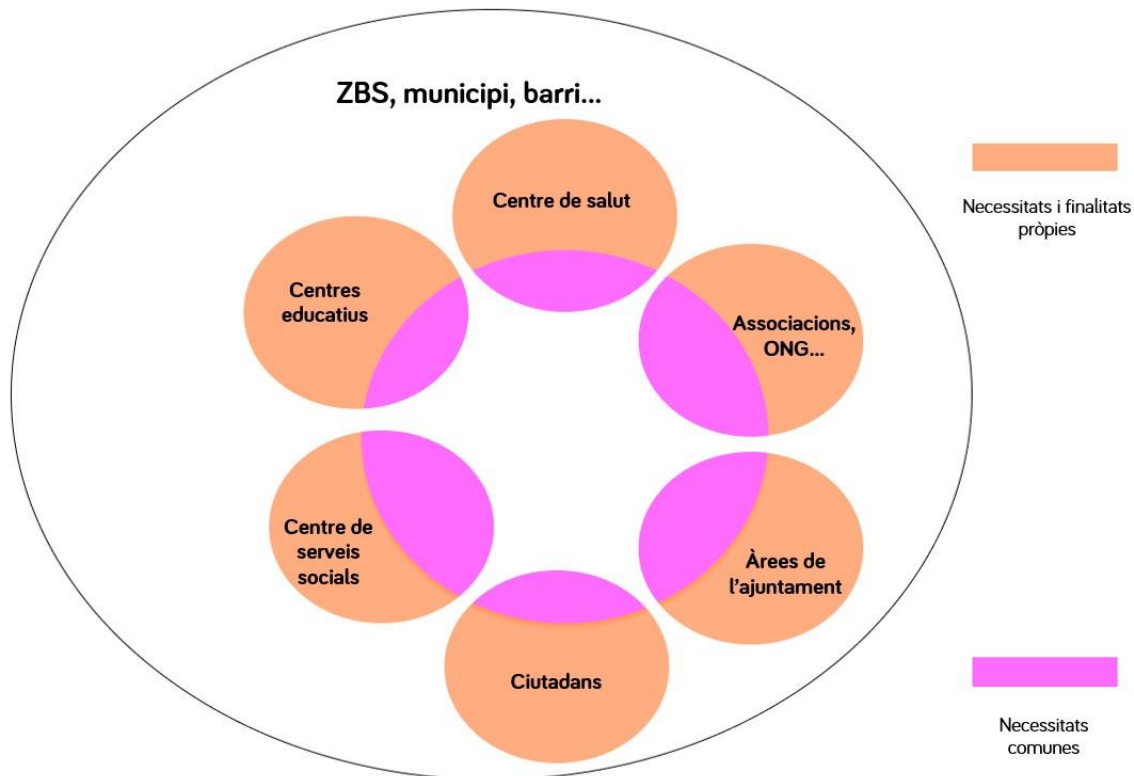
Figura 2. Determinants socials de la Salut

Font: adaptat de Dahlgren G, Whitehead M. Policies and strategies to promote social equity in health. Estocolm: Institute for Future Studies; 1991.

El centre de salut és un suport més a la comunitat (figura 3) i cal potenciar el treball en xarxa amb la resta de les institucions i dels agents socials (intersectorialitat) per detectar les necessitats a l'àmbit de la salut i trobar solucions comunes. Tot això requereix establir o potenciar aliances amb la comunitat i cercar formes de col·laboració i coordinació.

Figura 3. Serveis de suport a problemes comuns

Font: adaptat de Sociedad Española de Medicina de Familia y Comunitaria (SemFYC). ¿Como iniciar un proceso de intervención y participación comunitaria desde un centro de salud? De la reflexión a las primeras intervenciones. I Recomendaciones del Programa de Actividades Comunitarias en Atención Primaria (PACAP). Segunda edición.

Justificació

A la cartera bàsica comuna de l'atenció primària es preveu el servei d'atenció comunitària com les activitats en matèria de prevenció, promoció de la salut, atenció familiar i atenció comunitària. En aquest document no s'aborden les activitats preventives objecte d'altres estratègies i documents del Servei de Salut.

S'elabora aquesta estratègia seguint el document *Recomendaciones para el diseño de estrategias de salud comunitaria en Atención Primaria a nivel autonómico*, del Ministeri de Sanitat, amb una estructura definida per assolir uns objectius comuns a totes les comunitats autònomes que garanteixin certa homogeneïtat.

A l'atenció primària del Servei de Salut de les Illes Balears es treballa des de fa anys en salut comunitària, però per continuar avançant cal emprendre aquestes accions:

- Consolidar un llenguatge comú

La imprecisió dels diferents termes relacionats amb la salut comunitària desemboca en una pràctica heterogènia, per la qual cosa s'elabora un glossari (al final del document) on estan definits tots els conceptes amb les definicions completes. No obstant això, destacam aquí alguns dels termes utilitzats de forma freqüent en aquest document per aclarir la lectura:

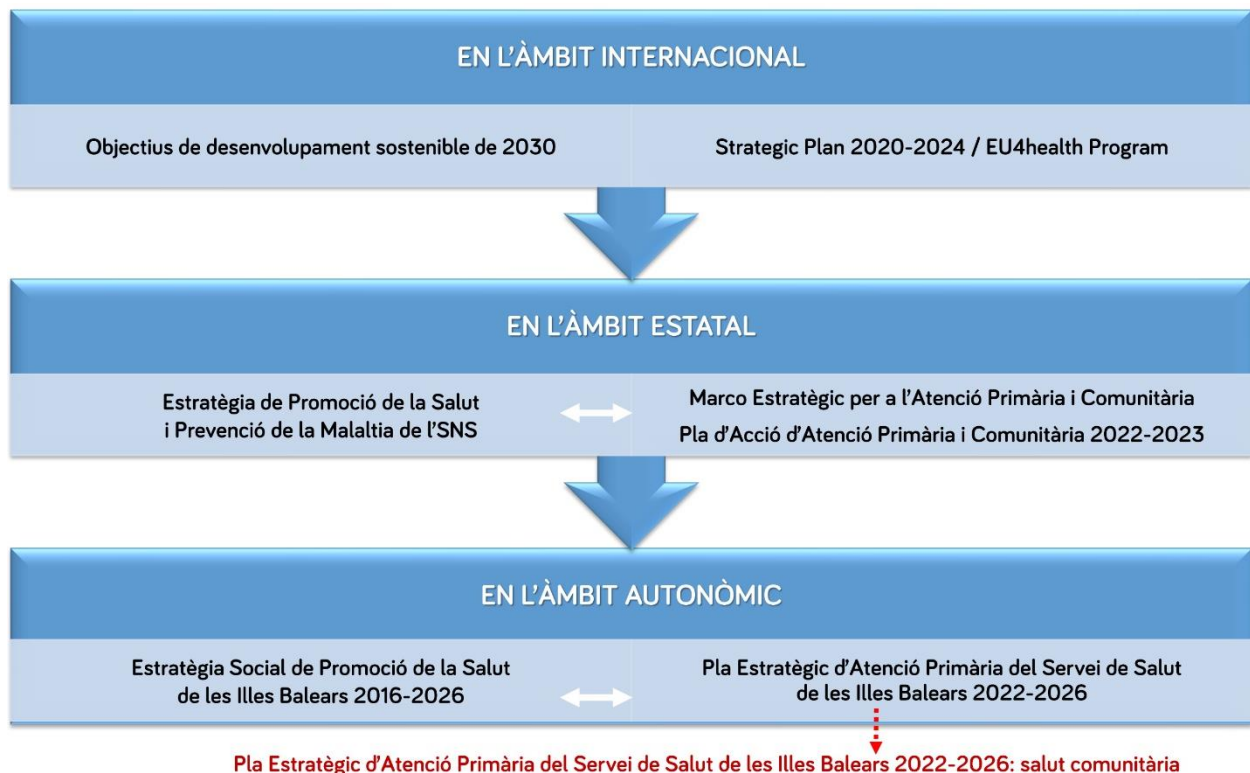
- «Salut comunitària» és l'expressió col·lectiva de la salut d'una comunitat.
- «Orientació comunitària» és la perspectiva i el camí cap a on va l'atenció comunitària. Preveu els determinants socials i l'equitat.
- «Atenció comunitària» és el conjunt d'actuacions que realitzen els professionals dels centres de salut en relació amb la salut comunitària.
- «Activitat comunitària» són les actuacions puntuals o a curt termini adreçades a millorar la salut o el benestar de la població en què l'equip d'atenció primària participa.
- «Acció comunitària» són actuacions realitzades en un territori determinat, fruit d'un procés dialèctic i de la cooperació entre persones que serveix per millorar les condicions de vida, reforçar vincles i la cohesió social, alhora que es potencien les capacitats d'acció individual i col·lectiva en salut, de forma sostenible i continuada. Quan el text parla de «procés d'acció comunitària» fa referència a la metodologia que se segueix per aconseguir l'objectiu.
- Crear sistemes de participació, col·laboració i coordinació per establir aliances dins i fora de l'organització. Implica els tres protagonistes de la comunitat:
 - Població (associacions, col·lectius, grups informals, persones clau a la comunitat, persones a títol individual, entre d'altres).
 - Recursos professionals dels diversos serveis que intervenen a la comunitat.
 - Representants de les diferents administracions públiques i institucions que intervenen a la comunitat.
- Enfortir el treball dels professionals dels centres de salut perquè disposin d'espais per a la reflexió i la planificació, metodologia, assessoria i eines i solucions digitals per desenvolupar els tres nivells d'orientació comunitària:
 - Nivell individual i familiar: «passar consulta mirant al carrer».
 - Nivell grupal: «educació per a la salut grupal treballant sobre les causes de les causes».
 - Nivell col·lectiu: acció comunitària en salut. «El centre de salut no és l'únic centre de salut».
- Impulsar l'avaluació, la formació, la investigació i la innovació, fonamentals per a la millora continuada dels processos, amb perspectiva d'equitat.

La intenció d'aquest document és que sigui un full de ruta adreçat a reforçar els fonaments de l'atenció comunitària en l'atenció primària del Servei de Salut. El punt de partida és una anàlisi de la situació actual que permet definir uns reptes plasmat en unes línies estratègiques i unes accions concretes. L'objectiu és que millori la salut de la comunitat establint xarxes socials sòlides i coordinades que facilitin les accions participatives per potenciar la salut i el benestar de les persones, alhora que n'augmenta l'autonomia i la corresponsabilitat.

Marc estratègic i normatiu

Marc estratègic

Aquesta estratègia s'ha elaborat en el marc del Pla Estratègic d'Atenció Primària del Servei de Salut de les Illes Balears 2022-2026 amb l'objectiu de reforçar l'orientació comunitària com una de les estratègies de promoció de la salut i la reorientació del sistema sanitari. Per dur a terme aquesta iniciativa, cal tenir en compte altres estratègies i plans en l'àmbit internacional, estatal i autonòmic. La figura 4 resumeix les iniciatives en diferents àmbits:

A l'annex 1 es poden consultar amb detall les estratègies sobre les quals recolza aquest document en l'àmbit internacional, nacional i autonòmic.

Marc normatiu autonòmic

- Llei 5/2003, de 4 d'abril, de Salut de les Illes Balears. L'article 77 assenyala que «l'atenció primària és la responsable de les mesures de promoció de salut, prevenció de les malalties i educació sanitària de la població de la zona bàsica de salut» i que «l'equip d'atenció primària ha d'actuar coordinadament amb la conselleria competent en matèria sanitària, especialment en la promoció i defensa de la salut pública» (BOIB núm. 55, de 22 d'abril de 2003).
- Llei 23/2006, de 20 de desembre, de capitalitat de Palma de Mallorca. L'article 97 considera la informació sanitària, la promoció de la salut i la prevenció de malalties com a àrees d'actuació de l'ajuntament en matèria de salut pública (BOIB núm. 186, de 27 de desembre de 2006).
- Llei 16/2010, de 28 de desembre, de salut pública de les Illes Balears. Disposa que una de les funcions essencials de la salut pública és la de fomentar la participació social i reforçar el coneixement i el control dels ciutadans sobre la seva salut (BOIB núm. 2, de 4 de gener de 2011).

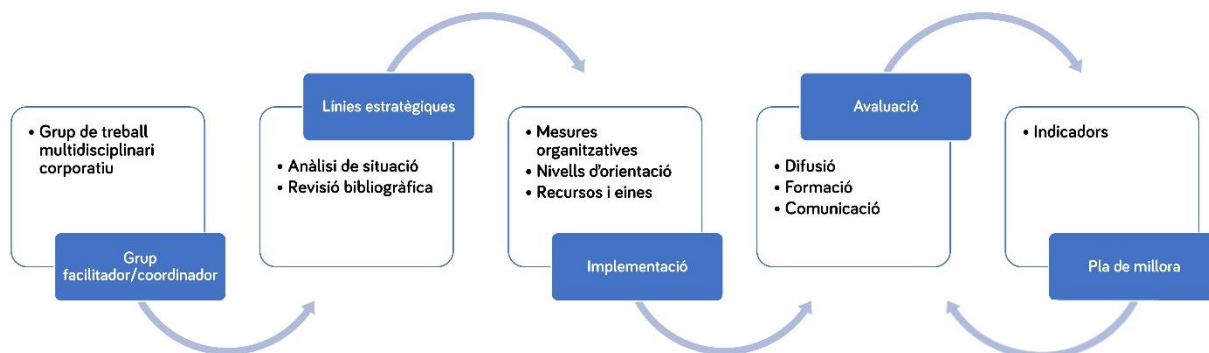
- Decret 11/2021, de 15 de febrer, de la presidenta de les Illes Balears, pel qual s'estableixen les competències i l'estructura orgànica bàsica de les conselleries de l'Administració Autònoma de les Illes Balears (BOIB núm. 21, de 15 de febrer de 2021).
- Llei 11/2016, del 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes. L'article 3 estableix l'obligació d'adoptar «les mesures necessàries per fer un ús no sexista del llenguatge i, en tot cas, per evitar la invisibilitat de les dones per mitjà del llenguatge» i l'article 8 disposa que cal garantir un ús no sexista del llenguatge amb correcció i un tractament igualitari en els continguts i les imatges que es facin servir en el desenvolupament de les polítiques (BOIB núm. 99, de 4 d'agost de 2016).

Metodologia per elaborar l'estratègia

Per elaborar aquesta estratègia s'han seguit els passos següents:

- Crear el grup de treball de salut comunitària del Servei de Salut per part de la subdirectora d'atenció primària, amb la participació de professionals sanitaris, assistencials, tècnics i directius, i no sanitaris d'atenció primària de les tres àrees de salut de les Illes Balears (Mallorca, Menorca i Eivissa-Formentera).
- Contractar un assessor extern per a l'elaboració de l'anàlisi de situació de la salut comunitària en atenció primària de les Illes Balears. Per facilitar-li el treball es forma un petit grup de coordinació format per la cap del Servei de Promoció de la Salut de la Direcció General de Salut Pública i Participació, una tècnica de l'Oficina de Qualitat Assistencial i Seguretat del Pacient del Servei de Salut i una altra tècnica del Gabinet Tècnic de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca (GAPM).
- Redactar l'estratègia de salut comunitària en atenció primària de les Illes Balears a partir de l'anàlisi de situació realitzada i seguint les recomanacions del document *Recomendaciones para el diseño de estrategias de salud comunitaria en Atención Primaria a nivel autonómico*. Consta de tres línies estratègiques, recomanacions per a la implementació i indicadors per a l'avaluació. Després de l'avaluació cal establir un pla de millora contínua.
- Després de redactar aquest document, s'ha realitzat una anàlisi de l'enfocament d'equitat i dels determinants socials de la salut mitjançant la *Lista de chequeo para el análisis de la equidad en Estrategias, Programas y Actividades (EPAs) de Salud* del 2022 del Ministeri de Sanitat i s'hi han incorporat algunes propostes de millora identificades en aquesta revisió.

Figura 5. Metodologia per a l'elaboració i el seguiment de l'estratègia de salut comunitària en Atenció Primària del Servei de Salut de les Illes Balears

Font: elaboració pròpia.

Anàlisi de situació de la salut comunitària a les Illes Balears

Durant els mesos d'octubre a desembre del 2022 un assessor extern ha dut a terme una anàlisi de la situació de la salut comunitària a l'atenció primària del Servei de Salut. A continuació, es recull la metodologia emprada, les seves conclusions i recomanacions. La metodologia emprada ha consistit a:

- 1) Revisar i analitzar la base de dades de registres d'activitats de promoció i educació per a la salut i activitats comunitàries que s'han realitzat des dels centres de salut del Servei de Salut.
- 2) Analitzar la documentació aportada per cadascuna de les gerències que estigui relacionada amb la salut comunitària i que inclogui les eines de coordinació i col·laboració existents al Servei de Salut.
- 3) Realitzar tres grups focals i deu entrevistes en profunditat amb informadors clau que estiguin vinculats a l'atenció primària i a la salut comunitària.
- 4) Elaborar i respondre un qüestionari adreçat a tots els equips d'atenció primària de salut amb l'objectiu de conèixer les actituds en relació amb la salut comunitària i el grau d'evolució de les seves activitats en aquest camp.
- 5) Realitzar un «café del món» (*world café*) que permetés establir un consens sobre la rellevància de la salut comunitària en l'atenció primària, quines eren les barreres i els elements facilitadors, així com idees per proposar accions creatives i innovadores per incorporar a l'estratègia.

A l'annex 2 es poden consultar les persones que han participat a les entrevistes, grups focals i el «café del món» (*world café*).

Les conclusions principals són les següents:

- Cal considerar la salut comunitària com un concepte relacionat amb la salut tant individual com de la població, aquesta darrera entesa com un tot i com un conjunt de subgrups diferents. La salut comunitària està determinada, per una banda, per la interacció de factors personals, familiars, socials, econòmics, culturals i físics i, per altra banda, per la manera de treballar conjuntament des de l'atenció primària i la salut pública fins a la participació de la comunitat i la seva implicació.
- Sense l'orientació de l'atenció primària no seria possible abordar molts dels problemes de les persones perquè amb l'assistència individual no n'hi ha prou per mantenir i millorar la salut.
- Per poder abordar la dimensió del treball assistencial, reconeguda a la cartera de serveis comuns del sistema de salut, cal que l'atenció primària disposi de l'estructura, dels mitjans necessaris i d'un model de gestió específic per fer-ho.
- Cal millorar la formació dels professionals d'atenció primària per poder fer front a aquest repte amb garanties. La formació per atendre i tractar les malalties no és suficient.
- La salut comunitària planteja un nou paradigma en què el treball també és fora del centre de salut, en contacte amb la població, per conèixer les causes de la seva salut i actuar amb els actius i recursos presents a la comunitat. D'aquesta manera, es promou la salut i es prevenen les malalties.

A partir de les conclusions esmentades es proposa el següent:

- Cal establir una estratègia específica per a la salut comunitària, que afecti especialment l'atenció primària i la salut pública, que s'integri amb el mateix valor que altres al sistema de salut i a la dinàmica social.
- Aquesta estratègia ha de posar en valor la salut comunitària en l'atenció primària i que es treballi amb la comunitat —i des de la comunitat— per abordar les seves necessitats prioritàries.
- Aquesta estratègia ha d'implicar canvis estructurals i funcionals als centres de salut que facilitin el coneixement de les causes que originen els problemes de salut i l'abordatge de les solucions des d'una perspectiva comunitària.
- Aquesta estratègia ha d'implicar una oferta formativa, accions de suport i assessoria que millorin les competències dels professionals de l'atenció primària del Servei de Salut.
- Aquesta estratègia ha d'incloure canvis en els sistemes d'informació de manera que partint d'una epidemiologia de base local permeti conèixer les necessitats i observar l'evolució de les intervencions i l'impacte de les accions.
- Aquesta estratègia ha de facilitar l'establiment d'aliances amb altres actors socials, en especial amb l'administració local i altres sectors.

Objectius

Objectiu general

Reforçar l'orientació comunitària en l'atenció primària en col·laboració amb Salut Pública (SP), l'entorn local i altres sectors, prioritàriament social i educatiu, per empoderar les persones, millorar la salut o el benestar de la població amb perspectiva d'equitat .

Objectius específics

- Implementar les mesures organitzatives necessàries per integrar l'orientació comunitària a l'activitat habitual de l'atenció primària de forma sistemàtica.
- Desenvolupar els tres nivells d'orientació comunitària des de l'atenció primària amb enfocament d'equitat i determinants socials de la salut: abordatge biopsicosocial, educació per a la salut i acció comunitària.
- Dotar dels recursos i les eines necessaris per al desenvolupament de l'estratègia de salut comunitària.

Línies estratègiques

Línia estratègica 1. Establir les mesures organitzatives i la dotació de recursos necessaris per enfortir l'atenció comunitària a l'atenció primària del Servei de Salut

La salut comunitària és una estratègia de millora de la salut i del benestar de la població. És un element clau de la cartera de serveis de l'atenció primària i dels instruments de planificació i gestió del Servei de Salut, per la qual cosa cal garantir-ne estructuralment la prestació. Per implementar-la al territori cal tenir en compte les característiques de cada àrea i de cada zona bàsica de salut, integrant la perspectiva d'equitat, a més d'impregnar la cultura de la salut comunitària en tots els àmbits i nivells del Servei de Salut i treballar en comú tots els protagonistes implicats: l'administració, els tècnics, els professionals i la població.

Metes

- Proporcionar suport explícit en forma de temps, espais i metodologia als professionals i tècnics perquè puguin treballar amb la comunitat des dels centres de salut.
- Articular formes de participació ciutadana i sistemes de col·laboració, coordinació i comunicació que permetin el desenvolupament de l'atenció comunitària en atenció primària.
- Planificar i estructurar les mesures organitzatives que permetin el màxim desenvolupament de l'atenció comunitària en atenció primària al llarg del temps.

Accions prioritàries

- A.1. Sensibilitzar, informar i formar els equips directius de la institució i de les gerències/direccions perquè reconeguin la importància i els objectius de l'estratègia i facilitin la realització de les accions proposades i l'avaluació continuada.
- A.2. Incloure indicadors relacionats amb l'atenció comunitària als contractes de gestió, entre el Servei de Salut i les gerències/direccions de l'atenció primària i entre aquestes i els centres de salut, de manera que la salut comunitària aparegui de manera significativa i els objectius estiguin formulats després d'un procés dialèctic que garanteixi la pertinència del compromís.
- A.3. Planificar i dotar dels recursos humans i materials que garanteixin la viabilitat de la salut comunitària a l'atenció primària.
- A.4. Garantir el compromís dels equips directius dels centres de salut amb la salut comunitària, com a responsables d'impulsar els tres nivells d'orientació comunitària i fomentar les aliances amb agents de la comunitat de la seva àrea d'influència.
- A.5. Proporcionar els mitjans i les eines perquè tots els equips d'atenció primària dels centres de salut disposin de la informació sobre l'estat de salut i els determinants socials de la salut de la població de referència.
- A.6. Facilitar la constitució d'un grup de treball referent de salut comunitària als centres de salut.
 - Ha de ser multiprofessional i hi poden participar els diferents perfils professionals dels equips d'atenció primària.
 - Ha de ser reconegut per la resta de l'equip i tenir unes funcions definides.
- A.7. Crear i regular el **grup assessor del Servei de Salut i les comissions tècniques de salut comunitària** de cada gerència/direcció.

- Crear i regular el grup de treball assessor del Servei de Salut que ha d'estar integrat per professionals experts en salut comunitària, de l'atenció primària de totes les àrees de salut, amb la participació de salut pública capaços d'assessorar els equips directius de la institució i de fer-ne el seguiment i coordinar l'avaluació de l'estratègia. A més, es promourà la participació de persones de la comunitat.
- Mantenir i regular les *comissions tècniques de salut comunitària en atenció primària*, a les tres àrees de salut (Mallorca, Menorca i Eivissa-Formentera).
- A.8. Refermar la coordinació amb les institucions i els agents socials.
 - Prioritàriament, i de manera estreta, amb la Direcció General de Salut Pública i Participació.
 - Amb altres institucions i agents socials de la zona d'influència com la Conselleria d'Educació, els serveis socials i altres serveis municipals (promoció de la salut, esportius, medi ambient, infraestructures, mobilitat...), les associacions, etc.
- A.9. Mantenir o ampliar els canals de participació ciutadana tant presencials com digitals, que evitin la bretxa digital i facilitin espais de relació per al diàleg, el consens i la coordinació entre els agents implicats.
 - Impulsar els espais formals de participació (consells de salut, comissions intersectorials, plataformes, taules comunitàries als barris, amb la participació dels serveis municipals, dels agents socials, la població i els professionals de l'atenció primària). Potenciar les xarxes intersectorials del barri. Les actes de les reunions han de quedar registrades per avaluar-les.
 - Fomentar la participació ciutadana a tots els nivells d'orientació comunitària. En els processos d'acció comunitària cal facilitar que augmenti fins al control comunitari (figura 6).

Figura 6. Nivells de participació en un programa o projecte de salut *

Nivells de participació

En processos d'acció comunitària es considera participació a partir del nivell tres

Font: Cassetti V et al. Evidencia sobre la participació comunitària en salut en el contexto español: reflexiones y propuestas (2018).

Línia estratègica 2. Desenvolupar els tres nivells d'orientació de la salut comunitària a l'atenció primària

La sola presència dels recursos competents no n'assegura el funcionament ni l'impacte sobre la població. És necessari un entorn funcional que permeti el desenvolupament del model de treball recomanat en diferents nivells d'orientació de la salut comunitària i, de manera preferent, que faciliti i visibilitzi els processos d'acció comunitària. A més, cal integrar la perspectiva d'equitat a tots els nivells d'orientació.

Nivell 1. Individual i familiar

És el nivell de treball quotidià a les consultes i els domicilis. Totes les persones que treballen en atenció primària, incloses les unitats d'atenció administratives i les de suport* han d'incorporar l'orientació comunitària a la seva pràctica diària. Aquest nivell d'atenció ha de formar part, per tant, d'una atenció correcta a la població i és exigible a tot l'equip d'atenció primària.

Per facilitar l'abordatge de la unitat familiar caldria prioritzar, si és possible, l'assignació de tots els membres al mateix microequip/unitat assistencial.

Metes

- Cal assegurar que en l'atenció a les persones es tengui en compte la biografia, els determinants socials i l'entorn, a més de potenciar el model deliberatiu en l'assistència i la presa de decisions compartida.
- Promocionar l'ús d'actius per a la salut en atenció primària.

Accions prioritàries

- A.1. Impulsar l'entrevista clínica basada en el model biopsicosocial i incorporar-hi el consell breu i l'educació sobre estils de vida per a la salut estructurada. Durant l'entrevista cal:
 - Explorar tots els motius de consulta.
 - Elaborar amb el pacient una llista de necessitats segons un ordre d'importància i prioritització (presa de decisions compartida).
 - Preguntar pel context del pacient (professió, situació laboral, situació familiar, xarxes de suport...).
 - Explorar el malestar del pacient: experiències prèvies, experiències familiars, coneixements, sentiments, temors sobre el motiu de consulta, les creences, l'impacte del símptoma-problema de salut a la vida i expectatives sobre el procés d'atenció.
 - Acordar un pla de seguiment.
 - Crear un model d'entrevista que tengui en compte els determinants socials i l'entorn i integrar eines (genograma o ecomapa) per poder-les registrar a la història clínica digital.

* Unitats d'atenció a la dona. Unitats de tractaments de fisioteràpia. Unitats de salut mental. Unitats de salut bucodental. Equip de suport d'atenció domiciliària. Unitats de conductes addictives. CoorEducaSalut i CoorEducaSalutMental. Servei d'urgència d'atenció primària. Dispositius d'intervenció ràpida. Farmacèutics d'atenció primària. Infermers gestors de casos. Treballadors socials.

- Proporcionar formació sobre determinants socials, perspectiva salutogènica, equitat, la llei de cures inverses, el consell breu i l'educació individual estructurada a tots els professionals de l'equip de l'atenció primària.
- A.2. Promocionar l'ús de la prescripció social d'actius per a la salut a les consultes i domicilis.
 - Implementar el protocol de prescripció social d'actius per a la salut en atenció primària i les eines necessàries a la història clínica informatitzada.
 - Proporcionar formació sobre prescripció social als professionals dels centres de salut.
- A.3. Promoure la presa de decisions compartides, en particular, en les situacions clíniques on hi hagi incertesa per manca d'evidència o perquè el risc-benefici de les alternatives sigui similar.
 - Impulsar elaborar eines d'ajuda per a la presa de decisions compartides que facilitin l'autonomia de les persones.
 - Proporcionar als professionals formació en la presa de decisions compartides i en l'ús de les eines d'ajuda disponibles.
 - Promoure l'alfabetització en salut.

Nivell 2. Grupal: educació per a la salut grupal amb enfocament de determinants socials

En l'àmbit d'educació grupal es duen a terme accions educatives adreçades a grups de persones tenint en compte les característiques i les necessitats d'aquestes. Així mateix, es realitzen amb una visió holística, treballant els coneixements, les habilitats i les actituds mitjançant la metodologia de l'aprenentatge significatiu, a més de tenir en compte els interessos de les persones, els determinants socials de la salut i la perspectiva d'equitat. L'acció grupal també cerca que les persones que hi participen enforteixin els recursos personals, fomentin l'autocura i es beneficiïn de la formació entre iguals.

S'ha d'afavorir que els professionals que condueixin les activitats grupals siguin les persones amb millor formació en metodologia.

Inclou els tallers grupals i totes aquelles actuacions puntuals o a curt termini adreçades a millorar la salut o el benestar de la població on participa l'equip d'atenció primària. S'ha de tenir en compte el nivell de participació ciutadana (figura 6).

Metes

- Cal assegurar que les activitats grupals que es fan en el marc de l'atenció primària s'adaptin a les necessitats de la població de referència, incloent-hi les no percebudes, i es facin amb criteris de qualitat, equitat i evidència científica.
- Impulsar la participació ciutadana en el disseny, implementació i avaluació de les activitats grupals.
- Establir un catàleg de protocols d'educació en grup dels temes de salut més prevalents, elaborats segons la millor evidència disponible i amb la participació dels usuaris i els professionals implicats de l'atenció primària.
- Facilitar la formació dels professionals per participar a les activitats grupals.
- Avançar en l'empoderament de la població per al control dels seus problemes de salut a través del Programa Pacient Actiu de les Illes Balears.

- Afavorir l'avaluació periòdica de les activitats en grup que es fan en atenció primària tenint en compte la perspectiva d'equitat i el seu impacte a la salut, a més d'establir elements de millora segons l'evidència disponible.

Accions prioritàries

- A.4. Planificar les activitats grupals segons les necessitats detectades a les consultes, al diagnòstic comunitari o a través del treball conjunt amb les comissions intersectorials, plataformes, taules comunitàries als barris/municipis seguint criteris d'equitat.
 - Facilitar a l'equip d'atenció primària el coneixement dels determinants de salut, els problemes de salut més prevalents, els hàbits de vida, etc. de la població de la zona bàsica de salut per poder prioritzar les activitats grupals.
 - Establir espais a les agendes dels professionals per poder planificar i dur a terme les activitats grupals.
 - Revisar i millorar el registre i els informes de les activitats en grup en què participen els equips de l'atenció primària.
 - Facilitar l'avaluació de les activitats d'educació per a la salut en grup que es duen a terme des de l'atenció primària.
 - Fomentar la formació entre iguals amb l'objectiu que les persones adquireixin autocontrol i autoresponsabilitat respecte a la salut.
- A.5. Garantir la **qualitat** metodològica de les activitats d'educació en grup i de la formació entre iguals de manera que cada intervenció grupal s'empari amb la millor evidència científica disponible.
 - Establir els criteris de qualitat i els circuits de validació comuns per a tot el Servei de Salut.
 - Assegurar la formació dels professionals de l'atenció primària en activitats d'educació grupal.
- A.6. Elaborar el **catàleg** dels protocols d'educació per a la salut en grup del Servei de Salut i assegurar que siguin accessibles als professionals de l'atenció primària i a la població.

Nivell 3. Col·lectiu: acció comunitària en salut

En aquest nivell es treballa, en comunitat, amb la comunitat i per a la comunitat, per tal de trobar alternatives que, de manera col·lectiva, puguin modificar les condicions de vida de la població de la zona bàsica de salut i així millorar el benestar de la comunitat.

Es tracta que l'equip d'atenció primària, representat per alguns dels seus professionals preferentment formats en metodologia d'acció comunitària, participi en processos d'acció comunitària. Aquests potser ja existeixen, potser els estan liderant altres entitats, la població o el teixit associatiu de la zona, o potser els han de liderar l'equip de l'atenció primària. Val a dir que alguns d'aquests projectes comunitaris no parlen de «salut», però tenen els mateixos objectius i estan relacionats amb la salut i el benestar de les persones.

S'hi inclouen totes les actuacions realitzades de forma continuada adreçades a millorar la salut o el benestar de la població en què participa l'equip d'atenció primària: processos d'acció comunitària, participació en espais formals, en el diagnòstic de salut comunitari o mapatge d'actius de la zona bàsica de salut.

Metes

- Assegurar la sostenibilitat d'intervencions de promoció de la salut a l'àmbit comunitari i apoderar la comunitat perquè se senti protagonista de la seva salut.
- Reforçar la coordinació multisectorial i cooperativa entre l'atenció primària, la Direcció General de Salut Pública i Participació i altres sectors implicats en la promoció de la salut, la prevenció i els processos d'acció comunitària.
- Facilitar la formació i l'assessoria dels professionals involucrats en els processos d'acció comunitària.
- Participar o liderar processos d'acció comunitària basats en l'evidència i seguint criteris de qualitat i d'equitat.

Accions prioritàries

- A.7. Facilitar la participació de l'equip de l'atenció primària als processos d'acció comunitària de la seva zona bàsica de salut.
 - Implementar l'acció comunitària segons la metodologia establerta a la guia *Acció comunitària para ganar salud* del 2021 del Ministeri de Sanitat per posar en marxa processos comunitaris (veure EINASALUT: Procés d'acció comunitària tenint en compte la mirada d'equitat al llarg del procés):
 - Identificar les motivacions i els objectius per iniciar o participar en un procés d'acció comunitària (fase 0).
 - Definir el grup motor i la xarxa de suport (fase 1).
 - Explorar la comunitat, el seu entorn, les necessitats, les fortaleces i els actius per a la salut (fase 2).
 - Prioritzar les actuacions que cal dur a terme (fase 3).
 - Establir un pla d'acció i seguiment (fase 4).
 - Avaluar el procés d'acció comunitària (fase 5).
 - Promoure la participació de professionals de l'atenció primària en totes les fases de l'acció comunitària (fer equip i xarxa, explorar la comunitat, analitzar i prioritzar, preparar l'acció, actuar i avaluar).
 - Involucrar la població des del començament del procés d'acció comunitària.
 - Analitzar els processos d'acció comunitària actius amb criteris d'equitat i participació i, si és necessari, reorientar-los en funció dels resultats obtinguts.
 - Establir un registre que arreglegui els processos d'acció comunitària segons la metodologia establerta per a la seva anàlisi i avaluació.
 - Facilitar la formació dels professionals en processos d'acció comunitària.
- A.8. Facilitar que els equips d'atenció primària, a través d'algun representant, participin activament als espais formals de participació (consells de salut, comissions o taules intersectorials, plataformes de barri, etc.) ja existents de la zona bàsica de salut o que n'impulsin la creació.
 - Conèixer i aprofitar els espais de participació ja existents al territori (barri o àmbit local).
 - Impulsar mecanismes de coordinació efectiva entre els diferents espais formals de participació existents.

- Estimular la participació de la comunitat incloent els col·lectius en situació de vulnerabilitat.
- A.9. Dinamitzar o participar al diagnòstic de salut comunitari del barri o del municipi.
 - Sensibilitzar els professionals del centre de salut de la necessitat de disposar d'un diagnòstic de salut comunitari de la zona d'influència.
 - Participar en diagnòstics de salut comunitària iniciats per altres entitats.
 - Dinamitzar el diagnòstic de salut comunitària a la zona bàsica de salut on no existeixin, en coordinació amb salut pública, entitats locals, la comunitat i altres agents socials.
 - Facilitar l'accés al diagnòstic de salut comunitària als professionals i la població.
- A.10. Col·laborar des del centre de salut en els processos de dinamització i mapatge d'actius per a la salut i recursos comunitaris.
 - Facilitar la participació dels equips d'atenció primària en l'elaboració del mapa d'actius.
 - Promoure el mapatge d'actius on no n'hi hagi, en col·laboració amb salut pública, la comunitat i altres agents socials o participar en el mapatge d'actius de les àrees on ja existeixin.
 - Participar juntament amb la comunitat en l'actualització periòdica dels actius detectats a la zona.
 - Identificar els actius per a la salut susceptibles de prescripció social.
 - Facilitar l'accés als actius per a la salut a tota la població a través de les plataformes establertes (LOCALIZAsalud).

Línia estratègica 3. Assegurar els recursos i les eines per implementar l'estratègia

Per poder avançar en la salut comunitària són imprescindibles alguns recursos i eines. El Servei de Salut i cadascuna de les gerències/direccions han d'establir el cronograma per implementar els recursos i les eines necessàries.

Metes

- Aconseguir que els professionals del Servei de Salut coneguin, compreguin la necessitat d'aquesta estratègia i millorin la seva competència en salut comunitària.
- Proporcionar els mitjans digitals que facilitin la realització de les accions, el registre i l'avaluació.
- Fomentar, mitjançant la investigació, el progrés de la salut comunitària i la millora de l'impacte en salut.

A.1. Formació

- Establir un pla de formació en salut comunitària i adequar-ne l'oferta segons els nivells d'orientació comunitària i en funció dels perfils professionals incloent-hi els residents de les unitats docents implicats en l'atenció primària. Ha de preveure el manteniment de l'oferta actual de formació.
- Promoure i mantenir l'oferta de formació en línia que ofereix el Ministeri de Sanitat en el marc de l'estratègia de promoció de la salut als professionals de l'atenció primària en salut comunitària.

- Establir aliances amb altres organismes i entitats que tinguin objectius docents similars (salut pública, societats científiques, Programa d'Activitats Comunitàries d'Atenció Primària, etc.).
- Avaluar de forma periòdica el pla de formació i actualitzar-lo segons l'evidència científica disponible.

A.2. Adaptació de l'agenda

- Adaptar, flexibilitzar, avaluar-ne l'ús i proposar millores de les agendes d'educació per a la salut actualment disponibles a la Història Clínica Digital d'Atenció Primària.
- Establir espais de temps específics a les agendes de les diferents categories professionals per poder organitzar, participar i avaluar les activitats relacionades amb la salut comunitària. Les agendes s'han d'adequar a les necessitats, encara que, en qualsevol cas, han de formar part de l'activitat regular reconeguda.
- Establir mecanismes perquè els professionals que fan activitats relacionades amb la salut comunitària fora del seu horari laboral vegin compensada aquesta activitat.

A.3. Sistemes d'informació, història clínica digital i altres aplicacions

- Implementar a la història clínica digital la possibilitat de realitzar un ecomapa o genograma, el registre dels determinants socials en salut, així com ajuts per a la presa de decisions, la realització de consell breu i l'educació sobre estils de vida per a la salut estructurada.
- Facilitar l'accés al diagnòstic de salut de la comunitat de l'àrea d'influència del centre de salut quan estigui disponible.
- Millorar les eines per a la prescripció d'actius per a la salut (enllaç a [LOCALIZAsalud](#) i interconsulta de prescripció social) i les recomanacions comunitàries a la història digital.
- Revisar i implementar millores a les eines digitals necessàries per al registre de les activitats grupals i dels processos d'acció comunitaris.
- Establir la forma de registrar la memòria anual amb els resultats de les **avaluacions** realitzades i els plans de millora de manera que siguin accessibles per a tots els actors implicats en l'atenció comunitària.

A.4. Investigació

- Promoure i donar suport a projectes de recerca relacionats amb l'impacte en salut dels tres nivells d'orientació comunitària.
- Impulsar la investigació en implementació de les accions que es duguin a terme en el marc de la salut comunitària.
- Potenciar la innovació en salut comunitària tant en metodologia com en tecnologia i altres aspectes.
- Impulsar projectes de recerca relacionats amb la salut comunitària dirigits pels residents de les unitats docents implicades en atenció primària.
- Afavorir la participació dels professionals a les xarxes de recerca relacionades amb la salut comunitària.
- Facilitar la participació ciutadana a les diferents fases de desenvolupament dels projectes de recerca relacionats amb la salut comunitària.
- Difondre els resultats de les investigacions perquè siguin accessibles als professionals i a la població.

Difusió de l'estratègia

- Establir un pla de comunicació per impulsar la cultura comunitària, i per a la difusió de l'estratègia i dels resultats de les avaluacions de manera periòdica:
 - A la població (mitjans, xarxes, conferències, presentació a col·legis professionals, associacions, ajuntaments...).
 - Als professionals (comunicació interna: correu electrònic a gerències i a tots els professionals, presentació a consells de gestió, consells de direcció...).
 - A la Conselleria de Salut i Consum.
 - A altres administracions/institucions.
- Establir un repositori oficial per allotjar tota la informació relacionada amb la salut comunitària.

Avaluació de l'estratègia

L'avaluació de l'estratègia és necessària per poder retre comptes de la feina feta i per reorientar les accions i millorar-les si cal. En general, els indicadors elaborats s'han d'analitzar de forma anual, amb algunes excepcions que s'han d'especificar als indicadors concrets. Així mateix, encara que l'àmbit d'anàlisi dependrà de l'indicador, s'ha de desglossar per illa i, si és possible, per centre de salut i fins i tot per professional. A més, si es pot, s'han de desglossar els indicadors tenint en compte els eixos de desigualtat (edat, sexe, nivell socioeconòmic...).

Es proposa que l'avaluació la realitzi el grup de treball per a la salut comunitària que s'ha encarregat d'elaborar l'estratègia, que compta amb el suport de tècnics del Servei de Salut i de les gerències/direccions de l'atenció primària i la col·laboració i la coordinació amb la Direcció General de Salut Pública i Participació o altres entitats implicades en l'estratègia.

Indicador	Responsable	Periodicitat
Percentatge de directius de les gerències/direccions d'atenció primària del Servei de Salut que han assistit a les reunions de presentació de l'estratègia de salut comunitària de les Illes Balears	Servei de Salut	Als 6 mesos després de la presentació de l'estratègia
Presència d'almenys un indicador relacionat amb la salut comunitària al contracte de gestió del Servei de Salut amb les gerències/direccions de l'atenció primària i al de les gerències/adreces de l'atenció primària amb els centres de salut: Sí/No	Servei de Salut i gerències d'atenció primària	Anual
S'ha planificat la necessitat de recursos humans i materials? Sí/No	Servei de Salut i gerències d'atenció primària	Primer any
S'han implementat les necessitats de recursos humans i materials? Sí/No	Servei de Salut i gerències d'atenció primària	A partir del segon any
Hi ha els mitjans o les eines perquè els equips dels centres de salut disposin de la informació sobre l'estat de salut i els determinants de la salut de la població de referència? Sí/No. Quins?	Servei de Salut i gerències d'atenció primària	Anual a partir del segon any després de la presentació de l'estratègia
Percentatge de centres de salut en què hi ha designat el grup o referent en salut comunitària per a la coordinació de les funcions	Centre de salut	Anual
S'ha regulat el grup de treball assessor del Servei de Salut? Sí/No	Servei de Salut	Primer any
Hi ha una memòria d'activitats del grup assessor? Sí/No	Grup assessor del Servei de Salut	Anual a partir de la regulació
Hi ha una memòria d'activitats de les comissions tècniques de salut comunitària en atenció primària? Sí/No	Comissions tècniques de salut comunitària en atenció primària	Anual
S'han establert mecanismes de col·laboració entre el Servei de Salut o les gerències i la Direcció General de Salut Pública i Participació, ajuntament, educació, serveis socials, etc.? Sí/No. Quins?	Servei de Salut i gerències d'atenció primària	Anual
S'han creat espais formals de participació al centre de salut que no en disposa?	Servei de Salut, gerències d'atenció primària i centre de salut	Anual

Mesures organitzatives

Indicador	Responsable	Periodicitat
Hi ha un document de consens sobre els determinants socials en salut i les dades que cal tenir en compte del context familiar? Sí/No	Servei de Salut, grup assessor	Anual
Percentatge de persones ateses en un centre de salut a qui s'els han registrat els determinants socials en la història clínica digital	Centre de salut	Anual des que es pugui registrar en la història clínica digital
Percentatge de les persones ateses en un centre de salut a qui s'ha registrat que han rebut un consell breu sobre hàbits de vida saludable	Centre de salut	Anual
Nombre de pacients amb prescripció social registrada en la història clínica digital dels que han acudit al centre de salut	Centre de salut	Anual
Nombre de tallers d'educació per a la salut grupals realitzats per temàtica a cada centre de salut	Centre de salut i gerències d'atenció primària	Anual
Percentatge de centres de salut que ofereixen tallers d'educació per a la salut grupals segons els nivells de participació de la comunitat	Centre de salut i gerències d'atenció primària	Anual després de la realització del diagnòstic de salut
S'han establert els criteris de qualitat per a les activitats d'educació en grup? Sí/No	Gerències d'atenció primària	Anual
S'han establert criteris de qualitat per a la formació entre iguals? Sí/No	Gerències d'atenció primària	Anual
Hi ha un catàleg corporatiu de protocols d'educació per a la salut grupal actualitzats? Sí/No	Gerències d'atenció primària	Anual
Percentatge de centres de salut que participen en espais formals de la zona bàsica de salut, el barri o una altra delimitació territorial de proximitat o altres estructures de coordinació	Centre de salut	Anual
Percentatge de centres de salut que participen o han participat en l'elaboració del diagnòstic comunitari del seu barri o municipi	Centre de salut	Anual
Percentatge de centres de salut que han participat o participen en l'elaboració o l'actualització del mapa d'actius del barri	Centre de salut	Anual
Percentatge de l'equip d'atenció primària que ha participat o participa en un procés d'acció comunitari (i fase on es troba)	Centre de salut	Anual

Nivells d'orientació comunitària

Indicador	Responsable	Periodicitat
S'ha establert un pla de formació en salut comunitària? Sí/No	Servei de Salut i gerències d'atenció primària	Anual
Percentatge de professionals dels equips d'atenció primària per categoria que han rebut formació en salut comunitària	Servei de Salut i gerències d'atenció primària	Anual
Es fa formació de formadors en acció comunitària? Sí/No	Servei de Salut i gerències d'atenció primària	Anual
Hi ha agendes específiques per als nivells 2 i 3 d'orientació comunitària? Sí/No	Servei de Salut i gerències d'atenció primària	Anual
Percentatge de professionals que utilitzen les agendes als nivells 2 i 3 d'orientació comunitària	Servei de Salut i gerències d'atenció primària	Anual
Hi ha eines d'ajuda per a la presa de decisions i de registre de salut comunitària integrades en la història clínica digital? Sí/No	Servei de Salut	Anual
S'han integrat eines d'ajuda per a la presa de decisions compartides en la història clínica digital? Sí/No	Servei de Salut	Anual
S'han integrat eines d'ajuda per al registre dels determinants socials en la història clínica digital? Sí/No	Servei de Salut	Anual
S'han integrat eines d'ajuda per al consell breu en educació per a la salut en la història clínica digital? Sí/No	Servei de Salut	Anual
S'han integrat enllaços a mapes o eines de recomanació d'actius per a la salut i els recursos comunitaris en la història clínica digital? Sí/No	Servei de Salut	Anual
Nombre de projectes de recerca relacionats amb la salut comunitària finalitzats	Gerències d'atenció primària	Anual
S'han inclòs objectius quantificables anuals pactats en els contractes de gestió de cada equip d'atenció primària sobre els tres nivells d'orientació comunitària i sobre participació de la població? Sí/No	Gerències d'atenció primària	Anual
Hi ha un pla de comunicació per a la difusió de l'estratègia? Sí/No	Servei de Salut	Anual

Recursos i eines

Pressupost

L'atenció comunitària està inclosa a la cartera de serveis i als contractes de gestió (amb indicadors quantificables). No obstant això, per poder-la dur a terme ha de comptar amb un pressupost que garanteixi la sostenibilitat en el temps i consti dels apartats següents:

- Recursos humans i materials necessaris per al desenvolupament dels tres nivells d'orientació comunitària.
- Desenvolupament d'eines digitals d'ajuda a l'atenció comunitària.
- Pla de formació continuada.
- Pla de comunicació per a la difusió de l'estratègia i el seguiment de la salut comunitària a l'atenció primària de les Illes Balears.
- Promoció de projectes de recerca i innovació relacionats amb l'atenció comunitària.

Bibliografia

- Argüelles Suárez MV, Cofiño Fernández R, García Alas NM, González López A, González Fernández JA, Hevia Fernández JR, et al. Guía para trabajar en salud comunitaria en Asturias. 2016. Oviedo: Dirección General de Salud Pública (Consejería de Sanidad del Principado de Asturias); 2016. www.obsaludasturias.com/obsa/wp-content/uploads/Guia_salud_comunitaria_2016.pdf
- Astray Coloma L (coord.). ¿Cómo iniciar un proceso de intervención y participación comunitaria desde un centro de salud?: de la reflexión a las primeras intervenciones (2ª ed.). Barcelona: Sociedad Española de Medicina de Familia y Comunitaria; 2012. saludcomunitaria.files.wordpress.com/2012/11/recomendaciones-pacap.pdf
- Botello B, Palacio S, García M, Margolles M, Fernández F, Hernán M, et al. Metodología para el mapeo de activos de salud en una comunidad. Gac Sanit. 2013;27(2):180-183. www.clinicalkey.es/service/content/pdf/watermarked/1-s2.0-S021391112001896.pdf
- Brandling J, House W. Social prescribing in general practice: adding meaning to medicine. Br J Gen Pract. 2009 Jun 1;59(563):454-456. www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2688060
- Cabeza Irigoyen E, Ramos Montserrat M, March Llull S, Núñez Jiménez C, Vidal Thomàs C, Font Oliver MA, et al. Fem salut, faig salut: Estrategia Social de Promoción de la Salud de las Illes Balears 2016-2026. Palma: Dirección General de Salud Pública y Participación (Consejería de Salud y Consumo del Gobierno de las Islas Baleares); 2019. www.caib.es/sites/promociosalut/f/294441
- Cassetti V, López-Ruiz V, Paredes-Carbonell JJ, Grupo de trabajo AdaptA GPS. Participación comunitaria: mejorando la salud y el bienestar y reduciendo desigualdades en salud. Zaragoza: Ministerio de Sanidad, Consumo y Bienestar Social – Instituto Aragonés de Ciencias de la Salud; 2018. portal.guiasalud.es/wp-content/uploads/2019/01/GPC_579_Guia_Adapta_Participacion_Comunitaria.pdf
- Cassetti V, Paredes-Carbonell JJ, López Ruiz V, García AM, Salamanca Bautista P. Evidencia sobre la participación comunitaria en salud en el contexto español: reflexiones y propuestas. Informe SESPAS 2018. Gac Sanit. 2018;32(S1):41-47. www.clinicalkey.es/service/content/pdf/watermarked/1-s2.0-S0213911118301638.pdf
- Cofiño R, Álvarez B, Fernández S, Hernández R. Promoción de la salud basada en la evidencia: ¿realmente funcionan los programas de salud comunitarios? Aten Primaria. 2005;35(9):478-483. www.elsevier.es/es-revista-atencion-primaria-27-pdf-13075472
- Cofiño R, Pasarín MI, Segura A. ¿Cómo abordar la dimensión colectiva de la salud de las personas? Informe SESPAS 2012. Gac Sanit. 2012;26(S):88-93. www.clinicalkey.es/service/content/pdf/watermarked/1-s2.0-S021391111003669.pdf
- Cubillo Llanes J, Terol Claramonte M, Gil Luciano A, González Herrera A (coord.) Recomendaciones para el diseño de estrategias de salud comunitaria en atención primaria a nivel autonómico. Madrid: Ministerio de Sanidad; 2022. www.sanidad.gob.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/Estrategia/docs/recomendaciones_estrategia_salud_comunitaria.pdf
- Dahlgren G, Whitehead M. The Dahlgren-Whitehead model of health determinants: 30 years on and still chasing rainbows. Public Health. 2021 Oct;199:20-24.
- Foz Gil G, Jaime Gofin y Rosa Gofin. Salud comunitaria global: principios, métodos y programas en el mundo. Barcelona: Elsevier España; 2012. 270 páginas. ISBN: 978-84-458-2141-1 [recensión bibliográfica] (en línea). Gac Sanit. 2013;27(6):569. scielo.isciii.es/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0213-9112013000600024

- Gil Luciano A, Campos Esteban P. Lista de chequeo para el análisis de la equidad en estrategias, programas y actividades (EPAs) de salud. Madrid: Ministerio de Sanidad; 2022. www.sanidad.gob.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/promocion/desigualdadSalud/docs/2022_listad_echequeo_equidadVF.pdf
- Hernán García M, Cubillo Llanes J (coord.). Acción comunitaria para ganar salud ...o cómo trabajar en común para mejorar las condiciones de vida. Madrid: Ministerio de Sanidad; 2021. www.sanidad.gob.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/Estrategia/docs/Guia_Accion_Comunitaria_Ganar_Salud.pdf
- Hernán M, Morgan A, Mena AL (ed.). Formación en salutogénesis y activos para la salud. Granada: Escuela Andaluza de Salud Pública (Consejería de Salud y Bienestar Social de la Junta de Andalucía); 2010. www.easp.es/?wpdmact=process&did=Mi5ob3RsaW5r
- Hospital Clínic de Barcelona. Espai d'Intercanvi d'Experiències (EIE): Sumant valor en la relació de pacients, cuidadors i professionals sanitaris. Barcelona: 2019. www.clinicbarcelona.org/uploads/media/default/0002/77/a6ce912e143949209631a6498dc2f7081f2af56e.pdf
- Janer Llobera JM, Cabeza Irigoyen E, Méndez Castell MC, Aranda Regulas JM, Villegas Rey A, Oliva Fanlo B, et al. Guía para la prescripción social de activos para la salud en las Islas Baleares. Palma: Consejería de Salud y Consumo (Gobierno de las Islas Baleares); 2019. docusalut.com/bitstream/handle/20.500.13003/18463/protocolo-prescripcion-social-ib-es.pdf
- Lindström B, Eriksson M. Salutogenesis. J Epidemiol Community Health. 2005 Jun;59(6):440-2. jech.bmj.com/content/59/6/440.long
- Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad. Avanzando hacia la equidad: propuestas de políticas e intervenciones para reducir las desigualdades sociales en salud en España. Madrid: 2015. www.sanidad.gob.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/promocion/desigualdadSalud/docs/Propuesta_Politicar_Reducir_Desigualdades.pdf
- Ministerio de Sanidad. Estrategia de salud digital – Sistema Nacional de Salud. Madrid: 2021. www.sanidad.gob.es/en///ciudadanos/pdf/Estrategia_de_Salud_Digital_deL_SNS.pdf
- Moreno Rey R, Maynar Mariño I, Manchón López L, Cáceres Martín de la Vega AM. Estrategia para promover la salud en los equipos de atención primaria. Badajoz: Gerencia del Área de Salud de Badajoz (Servicio Extremeño de Salud); 2022. www.areasaludbadajoz.com/Atencion Primaria/Salud Comunitaria/ESTRATEGIA_SALUD_COMUNITARIA_AS_BADAJOZ_web.pdf
- Orueta Sánchez R, Santos Rodríguez C., González Hidalgo E, Fagundo Becerra EM, Alejandro Lázaro G, Carmona de la Morena J, et al. Medicalización de la vida (II). Rev Clin Med Fam. 2011;4(3):211-218. scielo.isciii.es/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1699-695X2011000300005
- Pasarín MI, Forcada C, Montaner I, De Peray JL, Gofin J. Salud comunitaria: una integración de las competencias de atención primaria y de salud pública. Informe SEESPAS 2010. Gac Sanit. 2010;24(Supl1):23-27. www.clinicalkey.es/service/content/pdf/watermarked/1-s2.0-S021391110001949.pdf
- Pérez Alonso E, Cofiño R, García Blanco D, Hernán García M. Orientaciones didácticas en acción comunitaria para la acción comunitaria. Madrid: Ministerio de Sanidad; 2023. www.saludcastillayleon.es/es/salud-estilos-vida/guia-accion-comunitaria-ganar-salud/ficheros/2347728-OrientacionesDidacticas_AccionComunitaria.pdf
- Rivera de los Santos FJ, Ramos Valverde P, Moreno Rodríguez MC, Hernán García M, García Moya I. Análisis del modelo salutogénico y del sentido de coherencia: retos y expansión de un enfoque positivo de la salud y el desarrollo. En: Escuela Andaluza de Salud Pública. Formación en salutogénesis y activos para la salud. Granada; 2010. idus.us.es/bitstream/handle/11441/33758/Análisis del modelo salutogénico.pdf

- Sastre Paz M, Benedé Azagra CB (coord.). Orientación comunitaria: hacer y no hacer en atención primaria (en línea). Barcelona: Sociedad Española de Medicina de Familia y Comunitaria; 2018. e-documentossemfyc.es/orientacion-comunitaria-hacer-y-no-hacer-en-atencion-primaria
- Sastre Perea MJ, Vidal Thomàs MC, Cáceres Teijeiro Y, Moreno Sancho ML, Miguélez Chamorro A, Font Oliver MA. Programa Pacient Actiu de las Islas Baleares. Palma: Servicio de Salud de las Islas Baleares; 2018. docusalut.com/bitstream/handle/20.500.13003/18170/programa-pacient-actiu-es.pdf
- Sobrino Armas C, Hernán García M, Cofiño R. ¿De qué hablamos cuando hablamos de salud comunitaria? Informe SESPAS 2018. Gac Sanit. 2018;32(Supl1):5-12. www.gacetasanitaria.org/es-pdf-S021391118301547
- Suárez Cuba MA. El genograma: herramienta para el estudio y abordaje de la familia (en línea). Rev Med La Paz. 2010;16(1):53-57. www.scielo.org.bo/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1726-89582010000100010
- Suárez-Cuba MA. Aplicación del Ecomapa como herramienta para identificar recursos extrafamiliares. Rev Med La Paz. 2015;21(1):72-74. www.scielo.org.bo/pdf/rmcmlp/v21n1/v21n1_a10.pdf
- The Health Foundation. What makes us healthy?: An introduction to the social determinants of health. Londres; 2018. www.health.org.uk/publications/what-makes-us-healthy
- Tudor Hart J. (1971). The inverse care law. The Lancet. 1971;297(7696):405-412. www.sciencedirect.com/science/article/pii/S014067367192410X
- Turabián Fernández JL, Pérez Franco B. El médico con tres cabezas. Aten Prim. 2006;38(10):570-573. www.elsevier.es/es-revista-atencion-primaria-27-articulo-el-medico-con-tres-cabezas-13095929
- Wilkinson R, Marmot M (ed.). Los determinantes sociales de la salud: los hechos probados. Ginebra (suiza): World Health Organization; 2003. www.sanidad.gob.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/promocion/desigualdadSalud/docs/hechosProbados.pdf

Enllaços d'interès

[EINAsalut](#) és una eina de promoció de la salut pensada per ajudar les persones en l'àmbit individual, les comunitats en què viuen, treballen i interactuen aquestes persones, les institucions i els qui assumeixen responsabilitats polítiques, que puguin prendre les millors decisions respecte a la seva salut, la salut de la seva comunitat o la de la població de què són responsables.

[LOCALIZAsalud](#): és una aplicació informàtica senzilla que visibilitza recursos i activitats que contribueixen a la salut i al benestar als municipis adherits a l'[Estratègia de Promoció de la Salut i Prevenció \(EPSP\) al Sistema Nacional de Salut \(SNS\)](#). Tots els municipis hi poden participar i elaborar el mapa de recursos per millorar els estils de vida de la seva població. Els municipis de les Illes adherits a l'EPSP tenen els seus actius a LOCALIZAsalud, així com els centres de salut que els tenen identificats.

[MAPalma](#) És un projecte de l'Ajuntament de Palma per visibilitzar i fer accessibles els actius en salut dels barris de la ciutat als ciutadans.

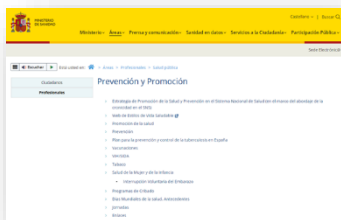

[Pàgina web](#) del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat sobre estils de vida saludable adreçada a tota la població. Aquesta pàgina web forma part de les accions de l'Estratègia de Promoció de la Salut i Prevenció al Sistema Nacional de Salut i la seva finalitat és proporcionar informació útil i de qualitat, ajustada a les diferents necessitats de la ciutadania; s'hi poden trobar recomanacions, eines interactives, vídeos i altres materials i recursos d'utilitat per fer més saludables els estils de vida.

[L'Aliança de Salut Comunitària](#) és una plataforma d'organitzacions i institucions que treballen per la promoció de la salut de les comunitats i que comparteixen l'interès manifest per implicar i apoderar les persones en la presa de responsabilitat de la pròpia salut.

L'escola de salut pública de Menorca, la direcció general de salut pública i la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca són entitats col·laboradores.

[Àrea de professionals, prevenció i promoció. Web del Ministeri de Sanitat.](#)

Pàgina web del Ministeri amb la informació i documents relacionats amb salut comunitària

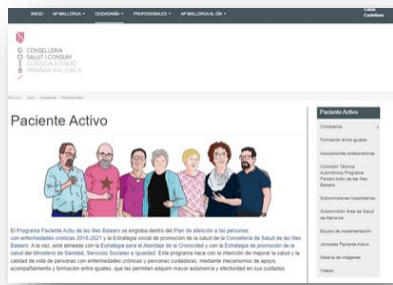
[Educació per a la salut \(ibsalut.es\)](#)

Pàgina web de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca (GAPM) amb els protocols d'educació per a la salut editats.

[Consells de salut \(ibsalut.es\)](#)

Pàgina web de la GAPM amb els consells de salut editats que van dirigits a la població.

[Pacient Actiu \(ibsalut.es\)](https://www.ibsalut.es)

Pàgina web de la GAPM amb la informació sobre el Programa Pacient Actiu de les Illes Balears.

[Comissió Tècnica de Persones Assessores i Formadores en Promoció i Educació per a la Salut i Activitats Comunitàries de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca](#)

Annex 1. Marc estratègic i normatiu internacional, estatal i autonòmic

MARC ESTRATÈGIC

Internacional

Objectius del desenvolupament sostenible

Impulsen adoptar una sèrie de mesures per erradicar la pobresa, lluitar contra la desigualtat i fer front al canvi climàtic. Aquests objectius de desenvolupament sostenible (ODS) tenen primordial importància per a la salut perquè inclouen molts determinants (educació, gènere, desigualtats, ciutats resilient, etc.). L'objectiu de desenvolupament sostenible 3 (ODS3) fa referència específicament a la salut i al benestar, a com garantir una vida sana i promoure el benestar de tothom a totes les edats.

Pla estratègic 2020-2024 / programa UEproSalut

- Fomentar la creació d'aliances locals entre tots els actors implicats en la producció de salut i benestar de la comunitat.
- Reforçar l'atenció primària orientada a la comunitat que estimuli les capacitats de les persones per mantenir la salut o viure en comunitat amb afeccions cròniques complexes.
- Millorar la salut de la població i reduir les disparitats sanitàries abordant els determinants socials, econòmics i ambientals de la salut a la comunitat i invertint en prevenció i promoció de la salut.
- Donar suport a comunitats saludables i inclusives oferint oportunitats per reunir la gent i invertint tant en l'atenció social com en la infraestructura social.

Estatat

Estratègia de Promoció de la Salut i Prevenció del Sistema Nacional de Salut

Aquesta estratègia aborda la salut comunitària tant en l'àmbit local com sanitari. En el primer cas, implica treballar i coordinar-se amb diferents agents comunitaris, cosa que està estretament lligada al nivell 3 d'orientació comunitària. En el segon cas, implica treballar amb els professionals per incorporar el consell integral en estils de vida a l'atenció primària i, mitjançant un abordatge biopsicosocial, vincular-lo a recursos comunitaris i educació per a la salut individual i grupal, cosa que està vinculada al nivell 1 i 2 d'orientació comunitària. Així mateix, a l'entorn educatiu, es fomenta l'educació per a la salut a l'escola (nivell 2) i s'impulsen les escoles promotores en salut (nivell 3).

L'àmbit local es considera un entorn essencial per a la promoció de la salut. Per això, el Ministeri de Sanitat edita una guia per implementar aquesta estratègia en l'àmbit local (Guia per a la implementació local de l'Estratègia de Promoció de la Salut i Prevenció del Sistema Nacional de Salut) que té els objectius següents: establir un marc de treball comú per implementar l'estratègia en l'àmbit local, facilitar a tots els municipis que es faci de manera universal i proposar recomanacions i eines concretes per fer-ho.

Marc Estratègic per a l'Atenció Primària i Comunitària

El marc recull una línia estratègica específica (Estratègia D: Reforçar l'orientació comunitària, la promoció de la salut i la prevenció en atenció primària de salut) dedicada a reforçar l'orientació comunitària amb el desenvolupament d'accions que permetin:

- Reforçar la coordinació entre atenció primària, salut pública i altres sectors per a la planificació de la salut comunitària, la promoció de la salut i la prevenció.
- Fomentar l'abordatge biopsicosocial des de la consulta d'atenció primària de la salut, a través de l'entrevista clínica integral i la recomanació d'actius per a la salut i els recursos comunitaris.
- Fomentar l'educació per a la salut individual i grupal orientada als determinants de la salut.
- Impulsar la salut comunitària des de l'atenció primària, mitjançant l'acció comunitària en salut, la intersectorialitat i la participació per abordar la salut de la població i els seus determinants socials.
- Estendre els programes d'autocures de persones i cuidadors/es (PAPC) a totes les àrees sanitàries.

A més, la salut comunitària s'aborda de manera transversal a tot el Marc Estratègic en conjunt, incloent-hi l'aposta per la participació activa de la població i la coordinació i l'articulació operativa de l'atenció primària amb altres sectors com l'àmbit social, educatiu, els actius comunitaris per a la salut, les administracions locals i el nivell hospitalari.

Pla d'acció d'atenció primària 2022-2023

El seu «Objectiu 9: Reforçar l'orientació comunitària, la promoció de la salut i prevenció en atenció primària de salut» recull cinc accions a implementar. La primera d'aquestes accions és el desenvolupament d'una estratègia de salut comunitària en l'àmbit de comunitat autònoma, de manera que cada comunitat autònoma desenvoluparà el 2022 una estratègia de salut comunitària en atenció primària, que proporcioni un marc de treball comú, adaptat a la realitat de cada territori, amb la implicació en tot el procés dels diferents agents implicats, inclosa la població. Les altres accions incloses a l'objectiu 9 són:

- Formar en l'abordatge biopsicosocial i l'acció comunitària.
- Generar i facilitar estructures o mecanismes de coordinació per treballar en salut comunitària.
- Incloure enllaços a eines de recomanació d'actius per a la salut i recursos comunitaris en la història de salut digital.
- Definir els condicionants socials i el context familiar de les persones que seria recomanable incloure en la història de salut digital.

Autonòmic

Pla estratègic d'atenció primària del Servei de Salut de les Illes Balears 2022-2026

El pla està estructurat en dos tipus d'estratègies: transversals i instrumentals. D'una banda, es vol garantir amb la primera estratègia la sostenibilitat de l'atenció primària, aconseguir que l'atenció primària adquireixi la centralitat en l'atenció de la població i orientar els serveis a la població i a la comunitat. D'altra banda, amb la segona estratègia es pretén prestar una atenció integral i de qualitat que aporti valor a la salut de la comunitat, avançar en la transformació digital de l'atenció

primària i impulsar el desenvolupament professional, la investigació i la innovació en matèria de salut.

A continuació, s'exposen les línies estratègiques, objectius i accions **clau** d'aquest pla per dur a terme l'estratègia de salut comunitària.

Estratègia A. Garantir la sostenibilitat de l'atenció primària

Un element clau per enfortir l'atenció primària i perquè aquesta pugui respondre de manera oportuna a les necessitats i les expectatives de la població és disposar d'una suficiència pressupostària que permeti sustentar financerament els recursos (humans, materials...) necessaris, alhora que es considera la sostenibilitat del sistema i se segueix el principi d'equitat.

Objectiu 1. Garantir el finançament global de l'atenció primària segons un mapa de recursos que consideri les necessitats actuals i prevegi els possibles escenaris en el futur

- Acció 1. Revisar i adequar un pla de recursos humans per a l'atenció primària del Servei de Salut tenint en compte la previsió de les necessitats futures i considerant diferents alternatives potencials per tal de dotar-la del suport pressupostari correcte. Ha de preveure, entre altres aspectes, el nombre adequat de professionals segons les necessitats de la població i la cartera de serveis de l'atenció primària, segmentat per categories professionals/competències i tenint en compte la revisió dels seus rols i la possible incorporació de nous perfils professionals; a més, ha de posar les bases de la política de captació i fidelització de professionals per a l'atenció primària.
- Acció 3. Elaborar i implementar un pla de recursos materials i de dotació tecnològica i instrumental per a l'atenció primària segons les necessitats.

Estratègia B. Aconseguir que l'atenció primària adquireixi la centralitat en l'atenció de la població

Perquè l'atenció primària pugui adquirir i exercir la centralitat requerida al conjunt del sistema sanitari, a més del finançament adequat, necessita que sigui valorada i coordinada de manera eficaç. Així mateix, ha d'estar ben organitzada i gestionada amb altres nivells assistencials i altres institucions, així com comptar amb la participació de la població i la comunitat en la presa de decisions.

Objectiu 2. Aconseguir una coordinació correcta amb altres nivells assistencials i altres institucions

- Acció 5. Augmentar la coordinació entre l'atenció primària, la Direcció General de Salut Pública i altres sectors amb responsabilitat en la salut comunitària, la promoció de la salut i la prevenció (dispositius d'atenció social municipals, autonòmics, tercer sector...).
- Acció 6. Potenciar la col·laboració entre el Servei de Salut i la Conselleria d'Educació i Formació Professional per afavorir el treball intersectorial entre els centres de salut i els centres educatius.

Objectiu 3. Adequar l'organització i la gestió de l'atenció primària

- Acció 2. Promoure la participació de la població i dels seus representants a la governança de l'atenció primària.

Objectiu 4. Aconseguir que el Servei de Salut exerceixi un paper dinamitzador i harmonitzador de l'atenció primària dels diferents territoris

- Acció 1. Integrar i coordinar els diferents plans de caràcter estratègic de les Illes Balears relacionats amb la salut (Pla de Salut, plans estratègics de Conselleria de Salut i Consum, del Servei de Salut i dels hospitals...) amb la planificació estratègica de l'atenció primària.
- Acció 2. Desenvolupar els mecanismes i els instruments que permetin operativitzar l'estratègia de coordinació entre les diferents gerències/direccions d'atenció primària (contractes de gestió, pressupostos, incentius comuns...) i avaluar-ne l'impacte.

Estratègia C. Orientar els serveis a la població i a la comunitat

A més de l'excel·lència en les actuacions clíniques (preventives, assistencials o rehabilitadores), les gerències/direccions d'atenció primària de les diferents àrees de salut han d'integrar-se i interactuar a la societat on estan incardinades, alhora que responen a les seves necessitats .

Per això, els aspectes rellevants que cal tenir en compte són garantir una atenció empàtica, formalitzar la participació activa, adaptar-se a les necessitats i les inquietuds de la societat a què pertany per mitjà de l'exercici de la seva responsabilitat social corporativa, promoure actituds respectuoses amb el medi ambient, a més de considerar el plurilingüisme i la perspectiva de gènere.

Objectiu 1. Humanitzar l'atenció i facilitar la participació de la població i de la comunitat a la presa de decisions

- Acció 3. Dissenyar i implantar un pla de participació de la població que incorpori i formalitzi la seva contribució activa tant en el disseny i l'aplicació dels processos d'atenció clínica (protocols d'actuació, guies clíniques...) com en les actuacions no clíniques (ús de tecnologies, codisseny dels edificis i de les estructures de l'atenció primària, etc.) que els puguin afectar.
- Acció 5. Avaluar la percepció de la població sobre l'atenció rebuda, el grau de participació i detectar les àrees de millora.

Objectiu 2. Definir i desenvolupar la responsabilitat social corporativa, el respecte al medi ambient, la perspectiva de gènere i el plurilingüisme

- Acció 5. Contribuir a desenvolupar una societat multicultural, el plurilingüisme i la normalització lingüística: fomentar el paper dels mediadors interculturals; facilitar l'aprenentatge d'altres idiomes; considerar el coneixement acreditat d'altres idiomes com a meritat en processos selectius, a la carrera professional, etc.; dotar els centres d'atenció primària de programes o serveis de traducció automàtica...

Objectiu 3. Fomentar des de l'atenció primària l'abordatge biopsicosocial i impulsar la salut comunitària

- Acció 1. Contribuir al diagnòstic de salut de l'atenció primària de cada illa i a desenvolupar/actualitzar els mapes d'actius en cada zona bàsica de salut.
- Acció 2. Reforçar la coordinació multisectorial i cooperativa entre l'atenció primària, la Direcció General de Salut Pública i altres sectors implicats en la planificació de la promoció de la salut, la prevenció i la salut comunitària amb la creació a càrrec del Servei de Salut juntament amb la Comissió de Salut Comunitària.
- Acció 3. Formar els professionals de l'atenció primària en matèria d'intersectorialitat, participació i salut comunitària per tal que reconeguin els determinants socials de la salut i potenciïn l'abordatge biopsicosocial i l'educació per a la salut.

Estratègia D. Prestar una atenció integral i de qualitat que aporti valor a la salut de la comunitat

La finalitat essencial de l'atenció primària és aportar valor a la salut de la població per mitjà de la promoció de la salut i la prevenció de les malalties, a més de l'atenció efectiva i de qualitat quan sigui necessària, tant en els processos aguts i en les demandes urgents com en les situacions de cronicitat de dependència o a l'etapa del final de la vida. En tots els casos, l'atenció ha de caracteritzar-se per una gran capacitat dels professionals de l'atenció primària per resoldre les demandes de la població i per la garantia de la seguretat del pacient en tot moment.

Objectiu 2. Potenciar la promoció de la salut i la prevenció de la malaltia

- Acció 1. Potenciar les actuacions destinades a desenvolupar les autocures i l'apoderament de la població en matèria de salut, i considerar de manera prioritària els estils de vida i l'educació per a la salut, tant individual com grupal.
- Acció 2. Potenciar la promoció de la salut i l'apoderament social per mitjà del desenvolupament de l'orientació comunitària a l'atenció primària, alhora que es fomenta el treball intersectorial, col·laboratiu i en xarxa gràcies a la prioritització de les activitats comunitàries a la cartera de serveis, la provisió d'eines i recursos específics per optimitzar la participació comunitària des de l'atenció primària, la formació específica dels professionals...
- Acció 3. Estructurar l'educació per a la salut i les activitats comunitàries de manera planificada, programada i col·laborativa, en funció de les necessitats detectades al diagnòstic de salut local.

Objectiu 4. Proporcionar atenció adequada als pacients crònics, les persones dependents i les que tenen necessitats de cures palliatives, independentment de l'edat

- Acció 2. Continuar implementant el Programa Pacient Actiu mitjançant l'impuls de la participació, la corresponsabilitat i l'apoderament dels pacients crònics i dels cuidadors. Per això cal continuar identificant i formant pacients actius, alhora que el programa es difon a totes les àrees de salut i s'avalua el resultat de les intervencions.

Estratègia F. Impulsar el desenvolupament professional, la investigació i la innovació en matèria de salut a l'atenció primària

Per desenvolupar plenament la potencialitat de l'atenció primària, entre altres aspectes, s'ha de disposar de solucions tecnològiques i instrumentals innovadores que se centrin en les àrees que aporten més valor als pacients i als professionals i que estiguin destinades a solucionar de manera efectiva les necessitats de salut detectades. Per aquest motiu, cal avançar en la transformació digital de l'atenció primària per incrementar l'efectivitat de les actuacions que es duguin a terme, garantir l'equitat i millorar la qualitat de vida alhora que es compatibilitza el desenvolupament tecnològic amb la humanització de l'atenció.

Objectiu 1. Instruir la formació de postgrau i la formació continuada dels professionals de l'atenció primària

- Acció 3. Revisar, adaptar i facilitar el desenvolupament dels plans de formació continuada de cada àrea de salut considerant les prioritats en matèria de salut (pla de salut/plans estratègics del Servei de Salut i de cada àrea), la cartera de serveis de l'atenció primària, els dèficits o les necessitats formatives i la capacitat en relació amb els nous rols, els serveis i la tecnologia disponibles.

- Acció 4. Coordinar l'oferta formativa del Servei de Salut i de les gerències/direccions de l'atenció primària amb altres entitats i organismes que tinguin objectius docents similars (societats científiques, col·legis professionals, Universitat de les Illes Balears...).

Pla estratègic 2022-2025 de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca

Línies estratègiques d'atenció primària de Menorca 2020-2023

Pla estratègic de l'Àrea de Salut d'Eivissa i Formentera 2022-2024

Les tres àrees de salut de les Illes Balears —Mallorca, Menorca i Eivissa-Formentera— han desenvolupat els seus propis plans d'atenció primària i es poden consultar en els enllaços anteriors.

Tots inclouen les línies, els objectius i les accions dirigides a millorar la salut comunitària al territori, amb perspectiva d'equitat i disminuint les desigualtats.

Estratègia Social de Promoció de la Salut de les Illes Balears 2016-2026

Dins l'Estratègia Social es preveu reforçar l'acció comunitària com una de les línies estratègiques de promoció de la salut amb l'objectiu de proporcionar a les comunitats el marc necessari per adquirir els coneixements, les actituds, les habilitats i els recursos que els permeti desenvolupar el grau màxim d'autonomia i, així, oferir entorns que facilitin que l'opció més senzilla d'adoptar sigui la més saludable. Per aconseguir-ho, es plantegen els següents objectius i accions relacionats amb la salut comunitària:

OE.8. Realitzar i assegurar la sostenibilitat d'intervencions de promoció de la salut a l'àmbit comunitari.

- AC.24. Reforçar juntament amb la població les estructures de participació comunitària ja existents i ajudar a la creació d'altres als barris o pobles on no n'hi ha, prioritzant les àrees desfavorides.
- AC.25. Completar el mapa d'actius de les Illes Balears.
- AC.26. Donar suport a intervencions comunitàries ja existents i iniciar intervencions noves basades en l'evidència en el cas que sigui necessari.
- AC.27. Impulsar l'intercanvi d'experiències entre les diferents estructures de participació comunitària, associacions, entitats, etc.
- AC.28. Formar en salut comunitària professionals dels ajuntaments, entitats, organitzacions ciutadanes, etc.

OE.9. Realitzar i assegurar la sostenibilitat d'intervencions de promoció de la salut a l'àmbit sanitari.

- AC.29. Reforçar els projectes de salut comunitària i els programes de promoció de la salut desenvolupats per la Direcció General de Salut Pública i Participació i el Servei de Salut i incorporar-hi la perspectiva d'equitat.
- AC.30. Realitzar un pla de formació per als professionals sanitaris de l'atenció primària en participació comunitària.
- AC.31. Implementar el projecte de prescripció social des de l'àmbit de l'atenció primària.
- AC.32. Desenvolupar el programa de «Centres sanitaris promotors de la salut».
- AC.33. Crear xarxes i afavorir l'intercanvi d'experiències entre els diferents centres sanitaris promotors de la salut.

MARC NORMATIU**Estatal**

- Reial decret 137/1984, d'11 de gener, sobre estructures bàsiques de salut. Recull que a les zones bàsiques de salut es compleixi amb funcions integrades de promoció de la salut i prevenció, dirigides tant a l'individu, com als grups socials i a les comunitats on s'insereixen els qui, d'altra banda, han de participar activament al llarg de tot el procés sanitari (BOE núm. 27, de 01/02/1984).
- Llei 14/1986, de 25 d'abril, General de Sanitat. Indica que les actuacions de les administracions públiques sanitàries han d'estar orientades a la promoció de la salut. Així mateix, recull, a l'article 5, que els serveis públics de salut s'han d'organitzar de manera que sigui possible articular la participació comunitària; a l'article 18, que s'han d'adoptar de manera sistemàtica accions per a l'educació sanitària com a element primordial per a la millora de la salut individual i comunitària; i a l'article 58, que s'ha de promoure la participació comunitària al si de l'Àrea de Salut (BOE núm. 102, de 29/04/1986).
- Llei 16/2003, de 28 de maig, de cohesió i qualitat del Sistema Nacional de Salut. Recull, a l'article 12, la prestació d'atenció primària, assenyalant que comprèn, entre d'altres, les activitats en matèria de prevenció, promoció de la salut, atenció familiar i atenció comunitària (BOE núm. 128, de 29 de maig de 2003).
- Reial decret 1030/2006, de 15 de setembre, pel qual s'estableix la cartera de serveis comuns del Sistema Nacional de Salut i el procediment per actualitzar-lo. Es recullen, dins la Cartera de Serveis Comuns d'Atenció Primària, les activitats en matèria de prevenció, promoció de la salut, atenció familiar i atenció comunitària (BOE núm. 222, de 16/09/2006).
- Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes. Modifica la Llei 14/1986 en introduir aquest principi a les polítiques, els plans i els programes de salut, sense discriminacions derivades d'aquesta circumstància o condició (BOE núm. 71, de 23/03/2007).
- Llei 33/2011, de 4 d'octubre, General de Salut Pública. Assenyala al preàmbul que l'atenció primària ha d'assumir un paper més rellevant en l'acció preventiva i en la salut comunitària. En relació amb això, l'article 23 inclou dins la col·laboració entre els serveis assistencials i els de salut pública, desenvolupar l'atenció familiar i comunitària col·laborant amb les accions de promoció de salut a la seva àrea d'actuació. Així mateix, l'article 26 reflecteix que els òrgans que formen les àrees de salut tindran en tot cas en compte les accions adreçades a millorar l'atenció comunitària, la prevenció de la malaltia, la protecció i la promoció de la salut. Quant a la participació, a l'article 5 es recull el següent: «Els ciutadans, directament o a través de les organitzacions on s'agrupen o que els representen, tenen dret a la participació efectiva en les actuacions de salut pública. Les administracions públiques competents han d'establir els procediments que permetin fer efectiu aquest dret». A més, a l'article 16 s'afegeix que: «Les administracions públiques competents han de promoure la participació efectiva en les actuacions de promoció de la salut dels ciutadans, directament o a través de les organitzacions en què s'agrupen o que els representen» (BOE núm. 240, de 5 d'octubre de 2011).
- Resolució de 26 d'abril de 2019, de la Secretaria General de Sanitat i Consum, per la qual publica el Marc estratègic per a l'atenció primària i comunitària. Iniciativa que respon a l'alt grau de consens existent entre els responsables públics de les comunitats autònomes, els professionals sanitaris i els mateixos pacients i usuaris de l'atenció primària al voltant de la

necessitat de modernitzar un servei públic que, a través dels centres de salut i consultoris, arriba a tota la població. Pel que fa a la mesogestió proposa canvis en l'atenció comunitària, com a element clau del treball de l'equip d'atenció primària per abordar les causes de les causes, «aigües amunt», amb activitats de promoció de la salut i prevenció amb enfocament de determinants, per reduir la bretxa de desigualtats, incidint en la identificació i capaciació dels grups vulnerables, i millorant el gradient de distribució dels indicadors de salut (BOE núm. 109, de 7 de maig de 2019).

Annex 2. Persones que han participat en entrevistes, grups focals (*world café*) per a l'anàlisi de situació

Participants a les entrevistes

- Jean-Philippe Baena Lointier. Subdirector d'infermeria de l'Àrea de Salut d'Eivissa i Formentera
- Consuelo Méndez Castell. Directora d'infermeria. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Antònia Roca Casas. Directora mèdica. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Micaela Llull Sarralde. Defensora de l'Usuari del Servei de Salut de les Illes Balears
- Bárbara Duque González. Directora d'infermeria. Àrea de Salut de Menorca
- Andrés Estela Mantolan. Metge de família del Centre de Salut Dalt Sant Joan. Àrea de Salut de Menorca
- Catalina Massutí Sureda. Pacient activa
- Víctor Uwagba Onome. Agent comunitari i tècnic superior de promoció d'igualtat
- Isabel Roca Castellsagué. Pacient activa i participant al projecte d'avaluació de rutes saludables Evalúa GPS. Àrea de Salut d'Eivissa i Formentera

Participants als grups focals

- Maria Alavés Bufron. Metgessa de família del Centre de Salut Santa Eularia. Àrea de Salut d'Eivissa i Formentera
- Catalina Nuñez Jimenez. Metgessa de família del Servei de Promoció de la Salut. Direcció General de Salut Pública i Participació
- Bartolomé Villalonga Mut. Infermer del Gabinet Tècnic. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Esperanza Tortella Rebassa. Infermera del grup d'implementació del pacient actiu
- Trinidad Planas Juan. Infermera del Servei de Promoció de la Salut. Direcció General de Salut Pública i Participació
- Francisca Cifre Perelló. Tècnica en cures auxiliars d'infermeria del Centre de Salut d'Artà
- Catalina Martorell Artigues. Administrativa del Centre de Salut Son Gotleu
- Silvia Vallcaneras Dieguez. Infermera del Centre de Salut Alcudia
- Soufane Oulkadi El Azizi. Mediadora del Centre de Salut Son Gotleu
- Belén Alvite Gregori. Pedagoga del Centre d'Estudi i Prevenció de Conductes Addictives (CEPCA) del Consell Insular
- Marina del Vecchio. Pediatra del Centre de Salut Son Gotleu
- Maria del Carmen Muñoz Perugorria. Psicòloga clínica en atenció primària
- Antonio Jesús Romero Escobar. Treballador social del Centre de Salut Emili Darder
- Margarita Navarro Mateu. Llevadora Responsable de llevadores. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Ana Bella Castaño Perdigon. Fisioterapeuta del Centre de Salut Sant Jordi

- María Ingla Pol. Infermera. Tècnica de Promoció de la Salut de l'Ajuntament de Palma
- Estela Terrer Hernández. Infermera del Centre de Salut Vila
- Isabel Martín Delgado. Pediatra. Gabinet Tècnic de la Unitat de Programes de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Neus Crespi Verger. Treballadora social. Responsable de Treball Social de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Mirian Pons Pons. Infermera del Centre de Salut de Ferreries. Àrea de Salut de Menorca

Participants al *world café*

- Cristina Alfaro Gómez. Subdirectora d'infermeria de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Jean Philippe Baena Lointier. Subdirector d'infermeria de l'Àrea de Salut d'Eivissa i Formentera
- Elena Cabeza Irigoyen. Cap de Servei de Promoció de la Salut. Direcció General de Salut Pública i Participació
- Nuria Caravaca Sendra. Infermera de la Unitat d'Història Clínica Atenció Primària
- Francisca Cifre Perelló. Auxiliar d'infermeria. Centre de Salut d'Artà. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Bárbara P. Duque González. Directora d'infermeria. Àrea de Salut de Menorca
- Andreu Estela Mantolan. Metge de família. Centre de Salut Dalt Sant Joan
- Núria Ferrer Calmaestra. Treballadora social. Unitat de Salut Mental Infanto-Juvenil
- Ana Belén Francisco Pérez. Infermera gestora de casos. Àrea de Salut d'Eivissa i Formentera
- Micaela Llull Sarralde. Defensora de l'Usuari. Servei de Salut de les Illes Balears
- Aina Mascaró García. Mediadora cultural. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Llúcia Moreno Sancho. Coordinadora del Programa Pacient Actiu
- Susana Munuera Arjona. Tècnica de l'Oficina de Qualitat Assistencial i Seguretat del Pacient del Servei de Salut
- Margarita Navarro Mateu. Coordinadora de les llevadores. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Catalina Núñez Jiménez. Tècnica de salut pública. Servei de Promoció de la Salut. Direcció General de Salut Pública i Participació
- M. Clara Vidal Thomàs. Tècnica. Gabinet Tècnic. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Alfonso Villegas Rey. Coordinador de sistemes d'informació del Servei de Salut

Annex 3. Glossari

Per garantir la comprensió i afavorir l'ús d'un llenguatge comú es defineixen els conceptes de manera literal, per ordre alfabètic, seguint fonamentalment les recomanacions de la guia *Acción comunitaria para ganar salud. O cómo trabajar en común para mejorar las condiciones de vida* del 2021 i el document *Recomendaciones para el diseño de estrategias de salud comunitaria en Atención Primaria a nivel autonómico* del 2022, publicats pel Ministeri de Sanitat.

Acció comunitària

Són les actuacions realitzades en un territori determinat, fruit d'un procés dialèctic i de la cooperació entre persones que serveix per millorar les condicions de vida, reforçar els vincles i la cohesió social i potenciar les capacitats d'acció individual i col·lectiva en salut, de forma sostenible i continuada. Quan el text parla de «procés d'acció comunitària» fa referència a la metodologia que se segueix per aconseguir l'objectiu. Es caracteritza per:

- Tenir un enfocament integral per poder actuar damunt els determinants de salut
- Implicar els tres protagonistes (les administracions i institucions, els recursos tècnics o professionals i la població)
- Tenir una perspectiva de sostenibilitat a llarg termini

Activitats comunitàries

Són aquelles actuacions puntuals o a curt termini realitzades en un territori adreçades a promoure la salut, incrementar la qualitat de vida i el benestar de la població, en què participa l'equip d'atenció primària (EAP). Es pretén potenciar la capacitat de les persones i els grups per a l'abordatge dels seus propis problemes i demandes o necessitats. Poden ser xerrades, conferències, cursos d'educació per a la salut, tallers, projectes, etc. on l'equip d'atenció primària participa i es caracteritzen per ser puntuals o a curt termini.

Actiu per a la salut

Qualsevol factor (o recurs) identificat per persones, grups i comunitats com a suport per mantenir i sostenir la salut i el benestar, així com per reduir les desigualtats en salut. Aquests recursos presents a la comunitat poden actuar en l'àmbit individual, familiar o comunitari i tenen com a denominador comú la capacitat d'enfortir l'habilitat de les persones o grups per mantenir o millorar la salut física, psíquica o social i contrarestar situacions d'estrès.

Agents comunitaris

Conjunt de diferents actors formals o informals que operen a l'entorn comunitari. Es classifiquen en tres grups:

- Administracions (administració local, altres administracions públiques i entitats privades). A l'acció comunitària és especialment important el paper del govern local.
- Recursos tècnics i professionals públics i privats, que contribueixen a fer que la població participi activament en la millora de la seva realitat i no limita la seva activitat a la gestió de prestacions.
- Població. Associacions, grups i persones. La participació de la població és l'element central de la intervenció comunitària.

Atenció comunitària

Conjunt d'actuacions que fan els professionals dels centres de salut en relació amb la salut comunitària.

Comunitat

Hi ha diverses teories i definicions sobre què és la comunitat. Més que escollir-ne una, sembla important assenyalar alguns factors clau que la determinen i que poden ajudar a desenvolupar-ne una visió que permeti actuar:

- Enllaços: interessos, identitat o funcionals
- Proximitat: pot ser al voltant d'un territori comú, però també en el marc de l'àmbit institucional o en relació amb interessos comuns que generen reconeixement mutu
- Agents comunitaris: persones, grups i institucions que, en la seva pluralitat, protagonitzen i condicionen la vida col·lectiva

Desigualtats en salut

Aquelles diferències en salut injustes i evitables que es produeixen entre grups poblacionals definits per factors socials, econòmics, demogràfics o geogràfics. Aquestes diferències se solen produir a causa de la distribució diferencial de poder, prestigi i recursos, cosa que afecta les diferents persones en funció d'una sèrie d'eixos de desigualtat amb un impacte transversal: gènere, edat, classe social, ètnia, estatus migratori, territori, diversitat funcional i diversitat sexual.

Determinants socials de la salut

Conjunt de factors personals, socials, econòmics i ambientals que determinen l'estat de salut dels individus i les poblacions on conviuen. Comprenen els comportaments i els estils de vida, els ingressos i la posició social, l'educació, el treball, les condicions laborals, l'accés a serveis sanitaris adequats i els entorns físics, a més de poc modificables com la biologia humana.

Diagnòstic de salut comunitària

Procés que té com a objectiu identificar les necessitats i els problemes de salut d'una comunitat amb la participació d'aquesta, tant en la planificació com en l'execució.

Ecomapa

Instrument que permet identificar l'estat, en termes de relacions familiars, tant personals (relacions filials i afectives) com amb actors externs, ja siguin formals o informals, que responen a contextos com ara esport, col·legi, amistats o ocupació.

Educació per a la salut (Organització Mundial de la Salut)

Una activitat educativa dissenyada per ampliar el coneixement de la població i desenvolupar els valors i les habilitats personals que promoguin la salut.

Equitat en salut

L'equitat en salut implica que tothom ha de tenir una oportunitat justa per aconseguir plenament el seu potencial en salut. De manera més pragmàtica, implica que ningú no ha d'estar desafavorit per aconseguir-ho en la mesura que es pugui evitar. Equitat fa referència a la creació de les mateixes

oportunitats per a la salut, així com a la reducció de les diferències en salut al nivell més baix possible. Implica que les necessitats de les persones guïïn la distribució de les oportunitats per al benestar.

Espais formals de participació

Es consideren espais formals els consells de salut, les comissions intersectorials, les plataformes i les taules comunitàries als barris que comptin amb la participació dels serveis municipals, dels agents socials, la població i els professionals de l'atenció primària.

Genograma

Representació gràfica a través d'un instrument que registra informació sobre l'estructura o la composició d'una família i les relacions o la funcionalitat entre els membres d'almenys tres generacions. Mitjançant l'ús de símbols permet a l'entrevistador recollir, registrar, relacionar i exposar categories d'informació del sistema familiar, en un moment concret de la seva evolució, com si fos una radiografia o fotografia i utilitzar-lo per a la resolució de problemes, educació i prevenció en salut individual i familiar.

Intersectorialitat

La col·laboració intersectorial en salut es defineix com la relació reconeguda entre diferents sectors de la societat, establerta per emprendre accions sobre un tema per tal d'aconseguir resultats de salut o resultats intermedis de salut, de manera més eficaç, eficient o sostenible que la que el sector sanitari pugui aconseguir actuant en solitari.

Intersectorialitat en salut

Relació reconeguda entre el sector de la salut i altres sectors, que s'estableix per actuar en un problema o assolir resultats en salut d'una manera més efectiva, eficient o sostenible que la que s'aconseguiria si el sector de la salut treballàs per ell mateix.

Orientació comunitària

És la perspectiva i el camí cap on va l'atenció comunitària. Preveu els determinants socials i l'equitat.

Participació comunitària

Procés social mitjançant el qual la comunitat s'organitza per conèixer les necessitats i problemes de salut, estudiar els recursos necessaris per atendre'ls i participar en la presa de decisions.

Prescripció social

Terme adaptat del concepte anglès *social prescribing*, que fa referència a la recomanació d'actius per a la salut i activitats comunitàries vinculades a la salut i al benestar de la comunitat de manera individual en el procés d'atenció a la consulta sanitària, normalment a càrrec d'un professional sanitari o del treballador social.

Procés d'acció comunitària

Metodologia que dona suport a l'acció comunitària en l'àmbit de la salut.

Promoció de la salut

La promoció de la salut és el procés que permet a les persones incrementar el control damunt la salut per millorar-la. Consisteix a proporcionar a l'individu i comunitats els mitjans necessaris per millorar la seva salut i exercir un control més gran damunt els determinants socials i de la salut. Constitueix un procés polític i social global que abraça no només les accions orientades directament a enfortir les habilitats i capacitats dels individus, sinó també les dirigides a modificar les condicions socials, ambientals i econòmiques per mitigar l'impacte negatiu en la salut col·lectiva i individual i potenciar l'impacte positiu. Per tant, la promoció de la salut no concerneix exclusivament el sector sanitari.

Protagonistes o actors de la comunitat

Persones que integren la comunitat:

- Població: associacions, col·lectius, grups informals, líders socials i persones a títol individual
- Recursos tècnics o professionals públics i privats dels diversos serveis i programes que operen a la comunitat
- Administracions i institucions; representants polítics o institucionals de les diferents administracions públiques i entitats que intervenen a la comunitat

Recurs de salut

Qualsevol element relacionat amb les persones, els llocs, les diferents institucions o organitzacions que es pot utilitzar per promoure la salut o respondre a les seves necessitats i millorar la qualitat de vida i el benestar de la comunitat o les persones que la integren.

Salut comunitària

Expressió col·lectiva de la salut individual i grupal en una comunitat definida. Ve determinada per la interacció entre les característiques personals i familiars, l'entorn social, cultural i ambiental, així com pels serveis de salut i la influència de factors socials, polítics i globals.

